

5 КРАСАВІКА 1996 г.

№ 14 (3838)

Кошт 2 500 руб.

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

ДА КАГО ЎАБДЫМКІ?

Ліквідацыя апошняй у свеце каланіяльнай імперыі, якой, без сумнення, быў СССР (рускія нацыяналісты могуць аспрэчваць гэты тэзіс колькі ім будзе заўгодна), і ператварэнне яе ў незалежныя і хоць бы патэнцыяльна дэмакратычныя дзяржавы з'яўляецца буйнейшай гістарычнай прагрэсіўнай падзеяй XX стагоддзя, і ў нармальным грамадстве два кандыдаты на пасаду прэзідэнта Расіі, Ельцын і Гарбачоў, маглі б спрачацца аб тым, хто **вызваліў** рэспублікі — прэтэндуючы, так бы мовіць, на ролю Леніна, які падараваў незалежнасць Фінляндыі (за што, як вядома, яго там і дасюль любяць):

— Гэта я даў свабоду Грузіі, Літве, Украіне!

— Не, гэта я даў! Калі ты прыйшоў, яны ўжо былі свабодныя!

Расійскае грамадства, аднак, цяжка хворае. Імперская ідэя настолькі моцна ўбіта ў сядомасць большасці людзей з адукацыяй трошкі вышэй за сярэднюю, што белае прымаецца за чорнае, а чорнае — за белае. Страшна і сумна глядзець, як маскоўскія палітыкі і журналісты ўсіх масцей — ад Баркашова да Мінкіна з “Московского комсомольца” (нядаўна заявіў: “Мне да слёз шкада, што Расія вывела свае войскі з краін Балтыі”), ад Жырыноўскага да Віталія Трацякова з “Независимой” (апошні не далей як 1 сакавіка выступіў з чыста правакацыйнай перадавіцай “А чаму б нам не паспрабаваць аднавіць Савецкі Саюз?”, у якой утрымлівалася ідэя-падказка: хто першым аб’явіць аб аднаўленні СССР, той, маўляў, і пераможа на прэзідэнцкіх выбарах; падобна, што менавіта гэтая падказка натхніла думцаў на іхні крок), ад былога зэка Салжаніцына да кагэбіста Кручкова — у адзін голас стогнуць і лямантуць аб “злачынным развале вялікай дзяржавы” і патрабуюць аднаўлення імперыі хоць бы ў салжаніцынаўскім міні-варыянце: “у складзе трох славянскіх рэспублік і Казахстана”.

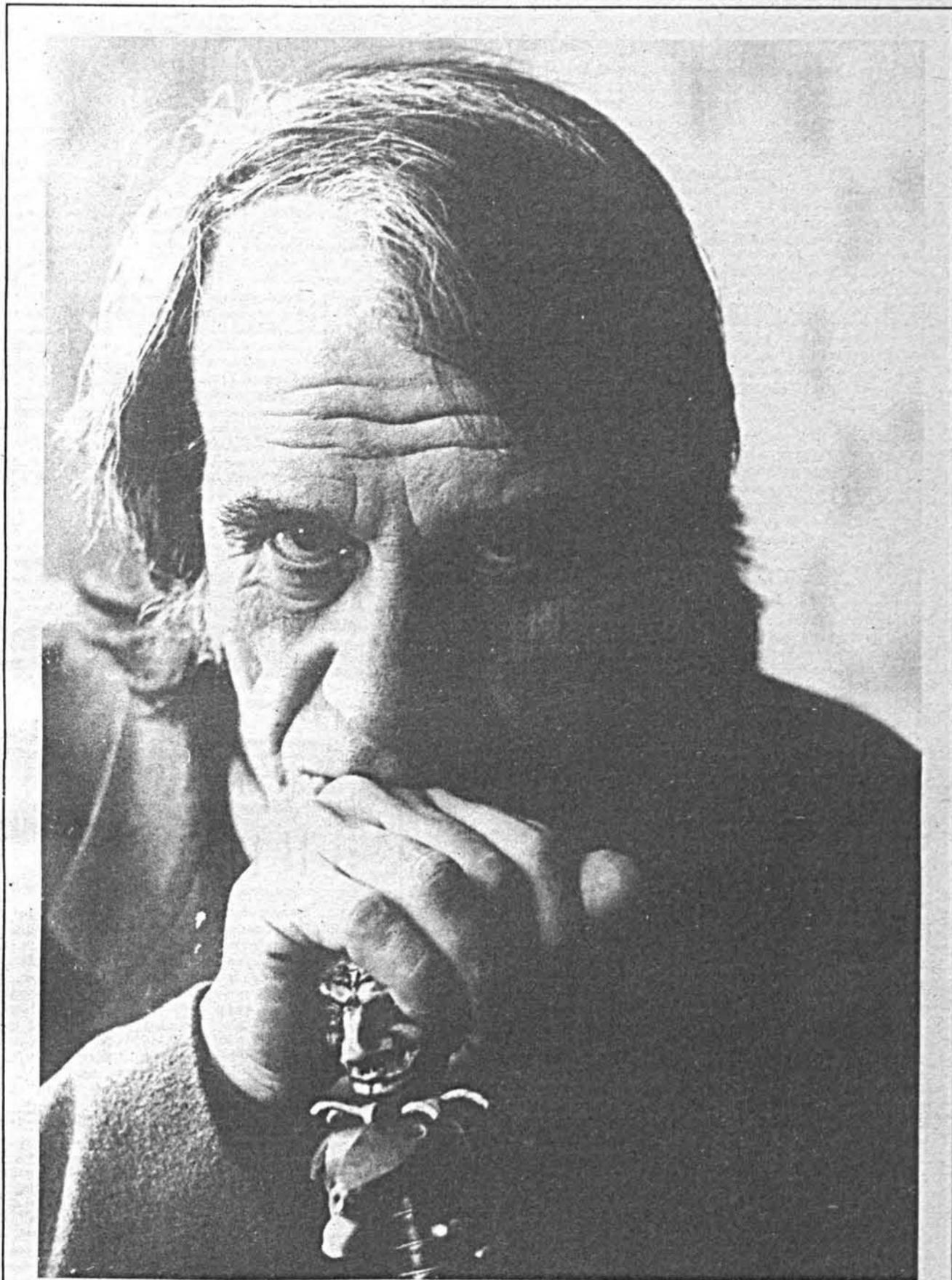
Зразумела, апаненты скажуць мне пра сумесна пражытыя гады, змешаныя шлюбны, імкненні да ўсечалавечай еднасці. Яны будуць запэўніваць, што “ўз’яднанні” хочуць не толькі рускія, але і ўсе іншыя народы, і нагадаюць аб выніках беларускага рэфэрэндуму. Аднак незалежнасць зусім не выключае дружбы: суверэнітэт заключаецца толькі ў праве кожнага народа ўсталяваць звычайны для яго лад (выбера Расія прэзідэнтам камуніста — яе клопат, а эстонцам і пры капіталізме добра), у праве кожнай дзяржавы аб’яўляць вайну і заключаць мір (пойдуць рускія паходам да Індыйскага акіяна — гладкай дарогі, а малдаванін будзе дома есці мамалыгу і глядзець тэлевізар), у прысутнасці замежных войск на сваёй тэрыторыі і да таго падобных рэчах, далёкіх ад “усечалавечай” лірыкі.

Не надта верыцца і мне ў безагляднае імкненне ўсіх народаў ператварыцца ў падданых Ельцына — паколькі ёсць сур’ёзныя падазрэнні, што Барыс Мікалаевіч не зусім добра кіруе і адной толькі Расіяй. А ў падданых Зюганова — тым больш. І які народ пры светлым розуме захоча стаць нацменшасцю ў дзяржаве, якая па-варварску знішчае адну са сваіх нацменшасцей, аб’яўленую “злачыннай нацыяй” (“кожны чачэнец калі не забойца — дык бандыт, калі не бандыт — дык злодзей”).

Што да беларусаў, дык гэты няшчасны народ на “глазах всей честной публики” подла падманваюць. Лукашэнка запытаў: “Ці хочаце вы ЭКАНАМІЧНАЙ ІНТЭГРАЦЫІ з Расіяй?” (гэта значыць, “ці згодныя вы мяняць нашу бульбу на іхнюю нафту?” — дык на гэтае пытанне і Хмара з Чарнавілам адкажуць “так!”), а ўзнята радасная свістапляска, што беларусы адмаўляюцца ад НАЦЫЯНАЛЬНАГА СУВЕРЭНІТЭТУ. Пачнуць беларускія маці атрымліваць пахаронкі з Чачні, успомняць яны тады парады пана Пазняка, ды позна будзе...

Уладзімір КАВАЛЕНКА,

“Саюз уваскрос!” — “Сапраўды ўваскрос!”
“Літаратурная газета”, 27.ІІІ.96 N 13(5595)

УЗІРАЮЧЫСЯ Ў АКТ СТВАРЭННЯ

Пэўна, можна меркаваць, што дзеля гэтай самай мэты — узірацца — рэжысёр Віктар ШАВЯЛЕВІЧ апанаваў нашу першую паласу. Толькі ўзірацца трэба ўжо не ў акт, — у створанае. І ўзіранню спрыяе не адно толькі хуткі рэжысёраў юбілей. Хутчэй, скразныя тэмы творчасці (іх нязменна сутыкае або злучае адну з адной улюбёны мантажор Ларыса Юркевіч). Хутчэй, самі творы, якіх па наіўнасці ўсё яшчэ называюць дакументальнымі. Рэжысёр звяртаецца “Да вас, сучаснікі мае” — з Ефрасінняй Полацкай, Рагнедай, Усяславам Чарадзеям, Кірылам Тураўскім. Вандруе “Па дарогах “Слова пра паход Ігаравы”, суправоджаны Дзмітрыем Сяргеевічам Ліхачовым. “Тварам да вас” паварочвае дырыжора Тацяну Каламіцаву. Абвяшчае грандыёзны “Валянцінаў дзень” харэографа Валянціна Елізар’ева...

(Нататкі пра новыя фільмы рэжысёра — на стар. 10)

Фота А. МАЦЮША

БРАННЯПОЕЗД + ВАГОН = ІНТЭГРАЦЫЯ

Пройдзе зусім няшмат часу і наш народ зразумее, што ён страціў 2 красавіка... Не, зусім не незалежнасць. Яна так проста не прадаецца і не здаецца. Ён страціў мажлівасць паступальнага руху наперад. Мы ўжо адстаём ад Прыбалтыкі (ды і ад Украіны) на некалькі гадоў. Гэтая ж "дамова" адкідае нас назад на дзесятак гадоў. Калі нам зноў давадзецца пачынаць адбудоўваць сваю дзяржаву (а гэта абавязкова будзе, гэта аб'ектыўная рэальнасць!) — мы будзем адставаць ужо амаль безнадзейна... Як Прыбалтыка адстае сёння ад, скажам, Чэхіі, а Чэхія — ад Германіі. Народ зразумее. Але ці не занадта дарагу плату паліцыя Беларусь за гэтак разумеў?

ПАДМАН ТЫДНЯ

Напярэдадні падпісання дагавора аб стварэнні Супольніцтва Суверэнных Рэспублік (назву якую прыдумалі, га?), ад прэзідэнта Беларусі і яго каманды мы не раз чулі, што давол на "единение" з Расіяй яму даў народ на рэфэрэндуме 14 траўня мінулага года. Спасылаліся на гэта і "единяльшчыкі" з расійскага боку. Між тым, на слынным рэфэрэндуме пыталіся ў народа пра пашырэнне эканамічнай інтэграцыі з Расіяй. І менавіта на гэта ён даў "давол". Пра аб'яднанне ў адну дзяржаву ў народа не пыталіся, пра палітычную і ваенную інтэграцыю таксама. Цікава, калі ўсё ж народ, ад імя якога гэта ўсё робіцца, падманулі: тады, перад рэфэрэндумам, ці цяпер, розніцы няма. Бо вінаватым усё роўна акажацца народ, бо "единяльшчыкі", як бачым, усяго толкі выканаўцы ягонай "волі".

ДЗЕНЬ ТЫДНЯ

2 красавіка прэзідэнт ССР паабяцаў аб'явіць святочным днём. Гэты дзень, напэўна ж, застаецца ў гісторыі. Але вось назву яму прыдумуюць нашыя нашчадкі, і назавуць яго, мажліва, зусім іначай. Каб памяталі пра яго і ніколі больш не паўтарылі.

ВОЛЕВЫЯЎЛЕННЕ ТЫДНЯ

Калі 30 тысяч мінчукоў выйшла на вуліцы сталіцы 2 красавіка з мэтай выказаць сваю нязгоду з тым, што адбывалася ў гэты дзень у Маскве. У адрозненне ад дэманстрантаў-мітыnguоўшчыкаў 31 сакавіка іх не прымушалі рабіць гэта ні кіраўнікі прадпрыемстваў, ні "вертыкальшчыкі", іх не звозілі на дзяржаўным транспарце за дзяржаўны кошт з усёй краіны. Гэта было сапраўднае волевыяўленне народа, які не хоча, каб за ягонай спіной падпісваліся розныя змовы... Міліцыя, у адсутнасць галоўных кіраўнікоў дзяржавы, прымяняць газ і дубінкі для разгону дэманстрантаў у гэты дзень не стала.

СУМЯШЧАЛЬНІЦТВА ТЫДНЯ

Заслугі прэзідэнта Беларусі па аднаўленні СССР, нарэшце, былі "по достоинству" ацэнены. На мінулым тыдні ў ягоным службовым спісе дадаліся дзве пасады: ён абраны старшынёй Міждзяржаўнага савета чатырох дзяржаў — Кыргызстана, Казахстана, Беларусі і Расіі, а таксама кіраўніком Супольніцтва Суверэнных Рэспублік. "Запусціць" заводы на Беларусі, згодна з новай дамовай, цяпер абавязаны Чарнамырдзін. Толькі ці вывезе Балівар дваіх?

АСЦЯРОЖНАСЦЬ ТЫДНЯ

Візіт прэзідэнта Польшчы А. Кваснеўскага на Беларусь быў наколькі нечаканым, настолькі і незразумелым: навошта, дзеля чаго прыязджаў да нас заходні сусед?.. Хіба што, каб бліжэй пазнаёміцца са сваім цёзкам. І толькі. Нічога канкрэтнага гэты візіт не даў ніводнаму з бакоў. Па "заходняй" — дэмакратычнай — традыцыі польскі прэзідэнт сустрэўся з прадстаўнікамі беларускай апазіцыі: Шушкевічам, Карпенкам, Дабравольскім, Таразевічам, Статкевічам... Праўда, сустрэча адбывалася ў прысутнасці "цэнзараў" — людзей з акружэння Лукашэнкі, гарадзенскіх ды берасцейскіх "вертыкальшчыкаў". А значыць, апазіцыянеры не маглі быць да канца шчырымі. Словам, наўрад ці "разведку" польскага прэзідэнта можна лічыць удалай: абодва бакі засталіся пры сваіх інтарэсах...

КЛОПАТ ТЫДНЯ

Пастаянная камісія ВС Беларусі па правах чалавека, нацыянальных пытаннях, сродках масавай інфармацыі, сувязях з грамадскім аб'яднаннем і рэлігійнымі арганізацыямі зараз працуе над Законам аб свабодзе перамяшчэння і выбары месца жыхарства, які ліквідуе на Беларусі інстытут прапіскі. Што ж, самы час: межы адкрываюцца, дзяржава з'яўляецца... Насельніцтва нашае цяпер будзе прыбываць сібіракамі, азіятамі ды каўказцамі. Пракормім, жыллём надзелім і працай забяспечым усіх "бежанцаў" — дэмакратыя ж...

КАНИКУЛЫ ТЫДНЯ

Вярхоўны Савет распустыўся да 18 красавіка, так і не дайшоўшы да разгляду кадравых пытанняў, якіх у сувязі з перманентнай актыўнасцю прэзідэнта ў гэтай галіне набралася вельмі шмат.

АРЫШТ ТЫДНЯ

Акцыянерам Першага рэспубліканскага інвестыцыйнага фонду на мінулым тыдні зноў давялося пахвалівацца: быў арыштаваны былы кіраўнік ПРІФа А. Саманкоў. Акцыянераў, праўда, адразу ж супакоілі — арыштаваны ён за ўзяцце хабару ў 15 тысяч долараў. Так што дывідэндаў ад "прыхватызацыі" можна і далей чакаць.

ВЫНАХОДНІЦТВА ТЫДНЯ

Новы герб і сцяг па загадзе адміністрацыі прэзідэнта цяпер чапляюць усюды: у паліклініках, дзіцячых садках, цырку... А вось на Падсвільскім камбінаце харчовых прадуктаў пайшлі яшчэ далей: размясцілі дзяржаўны герб на тэкетцы пладова-ягаднага віна "Водар мяты". (Альбо, як сцвярджае Уладзімір Арлоў, спасылваючыся на народ, — "Морда мятая".) А як жа — трэба далучаць да новай сімволікі ўвесь электратат прэзідэнта, усіх, хто быў і ёсць, так сказаць, "за".

ЧАКАННЕ ТЫДНЯ

У суботу на тэлеканале НТВ у чарговы раз выйдучь знакамiтiя "Лялькі". Звычайна "ляльчiкi" вельмi апэратыўна рэагуюць на палiтыка-эканамiчныя падзеi ў Расiі. Думаем, не павiнны абiсцi аўтары "Лялек" і "единение", што адбылося 2 красавіка. Хоць, мажліва, якраз з палiтычных (шавiнiстычных) меркаванняў гэты аспект яны чапаць не будуць. Аднак у любым выпадку лiдэр ССР, як кіраўнiк і Расiі, павiнен у хуткiм часе з'явіцца ў "Ляльках". І тады, думаецца, iнсталюецца з выставы "Пагоні" здасца нявiнным жартам.

З гэтым яднаннем штосьці не так. З аднаго боку — шырокая зпад вусоў усмешка і шчыльныя абдымкі, запанібракае "Давайце не будзем дурыць народы", з другога — дыстанцыя, прыкметная стрыманасць (як у выпадку з Чарнамырдзіным) і ніякіх табе брацка-славянскіх сентыментаў. З аднаго — касмічныя планы адносна "звышінтэграцыі", агульнага парламента і бюджэту, з другога — карактныя ўдакладненні прэс-сакратара: і тое, аказваецца, не так, і гэта не так, і не пра агульную дзяржаву ідзе гаворка. Ці бачыў калі свет, каб у падобных пытаннях прэс-сакратар адной дзяржавы папраўляў прэзідэнта другой! Б. Ельцын выказаўся пазней і поспраў: "Кто-то чого-то напугал".

Хапіла двух дзён, каб наш гаваркі "галава" разабраўся ў сутнасці справы і скарэкціраваў змест сваіх дэкларацый са зместам беларуска-расійскай дамовы.

Расійскія сродкі масавай інфармацыі (а з імі і нашыя) тлумачаць мітынг пратэсту ў Мінску недахопам той самай інфармацыі. Нібыта чагось нам недарастлумачылі наконт магчымых перспектываў суверэнітэту і незалежнасці Беларусі. Наадварот, усё прамаўлялася недвухсэнсоўна, з пралетарскай прамай, без усялякага апасення, што наш народ, крый божа, штосны не так зразумее. Праўда, усё гэта ўжо пасля дамоўленасці з расійскім бокам, калі ў прыняцце пытанне было вырашана.

Ад памылак не застрахованы нават людзі, надзеленыя вышэйшай дзяржаўнай уладай. Але звычайна яны бываюць крайне асцярожнымі ва ўсім, што тычыцца знешняй палітыкі і ўсемагчымых саюзаў. Адзін непрадуманы крок можа не туды завесці. А тут — якая размахыстасць і самаўпэўненасць, якая "молодецкая удалы!" Мы каторы раз перакон-

ваемся, што сапраўды займелі ў кіраўнікі унікальную, адзіную ў сваім родзе асобу. Асобу, якая можа з аднолькавай страснасцю ўчора гаварыць адно, а сёння — другое, не адчуваючы цяжару гістарычнай адказнасці.

...Не ад добра ён паставіў на тое "яднанне", не ад харошай жыткі. Паравозік патрабуецца, паравозік! Каб Беларусь, як абшарпаны вагон, можна было прынапіць і тым даць рух нашай спаралізаванай эканоміцы. На прэзідэнта ціснуць 30-працэнтнае скрытае беспрацоўе і дасюль не запушчаныя заводы. Яны маглі б атрымаць заказы, у тым ліку і ад ваенна-прамысловага комплексу РФ (бо многія пад яго ў свой час і ствараліся); ажылі б апусцелыя вайсковыя базы і аэрадромы, закіпела б жыццё, адным словам.

Падобным чынам адзін злавесны персанаж навейшай гісторыі, пра якога няк А. Лукашэнка неабдуманна згадаў у сваім інтэрв'ю нямецкаму карэспандэнту, вырашыў эканамічныя і іншыя праблемы дзяржавы за кошт развіцця ваеннай прамысловасці. Што вылілася, як вядома, у другую сусветную вайну.

У што выльецца сумніцельная ідэя "яднання" браняпоезда з патрымным вагонам?

Наш бок з гэтай ідэяй насіўся даўно, а вось суседзю падштурхнуць маглі дзве акалічнасці. Прэзідэнцкія выбары — непрыгожае шоу з ахайваннем усіх, акрамя... і перспектыва пасоўвання НАТА на ўсход. Не будзем гадаць на кававай гушчы, што тут заважыла болей. Ясна адно: паспешліва і нейкая сутаргавасць адчуваюцца ў скараспелым "яднанні чатырох", вельмі падобным на прычым "супроць каго вы дружыце?" Невыпадкава прэзідэнт Кыргызстана пры абмене афіцыйнымі правамі меў агаломшаны выгляд. Невыпад-

кова Н. Назарбаеву выступіў з заяваю і абверг чуткі аб далучэнні Казахстана да "ядра", а прэзідэнт Беларусі не паспеў узгадніць асноўныя пазіцыі, перш чым пахваліцца свету пра вялікі поспех сваёй дыпламатыі.

І яшчэ: мы больш даяралі б гэтай акцыі, калі б яе не так горача падтрымлівалі ўсе былыя партакраты. Гэта не проста людзі ідэалістычных перакананняў. Працяглая звычайка самаўпраўніца на месцах, падпарадкоўваючыся цэнтру, сфарміравала зусім асаблівы тып чалавека — двурушны, сервільны і жорсткі, з прарасійскай пазіцыяй і непавагай да свайго народа, з расшучасцю не спыняцца ні перад чым дзеля дасягнення мэты.

Ці звярнулі вы ўвагу, як С. Калякін на старонках "Звязды" адхрышчываўся ад беларускай мовы? (Хаця менавіта камуністычная фракцыя ініцыявала разгляд пытання пра яе стан на камісіі па культуры). Журналістка, ці бачыце, не так інтэпрэтавала іхнія намеры! Падумала пра іх лепей, чым яны таго вартыя... А паглядзіце, як ён жа каменціруе А. Лукашэнку ў сувязі з дагаворам, як падтрымліваюць прэзідэнта ўсе парламентары адпаведнай накіраванасці. Поўнае адабрэнне. Згодна, як той казаў. Аднолькавая туга па СССР. Такое супадзенне поглядаў павінна было б насцярожыць і кожнага нармальнага грамадзяніна РБ, і самога апалагета супольнасці.

І дарма сп. Шарэцкі з глыбакадумнасцю Папанавы ў ролі Кісы Вараб'янінава казаў пры дыскусіі ў Вярхоўным Савета, што "няма незалежных дзяржаў, усе адна ад адной залежаць". Ёсць незалежнасць дэ юрэ, а ёсць — дэ факта. Дасюль мы мелі першую з іх, ды з ласкі такіх "гігантаў думкі" можна страціць і яе...

Г. К.

АЛЕСЬ ПУШКІН — ЧЫННІК НЕЗАЛЕЖНАСЦІ

Калі сп. Лукашэнка распавядаў па тэлевізары пра сцэнарый маючага адбыцця падпісання расійска-беларускай дамовы (у вялікай зале альбо на плошчы "в присутствии народов" і патрыярха Алексія) мне падумалася, што такую карцінку я калісьці бачыў. І сапраўды, у падручніку "Гісторыя СССР" для нейкага там класа, па якім я вучыўся ў школе, была на каляровай ўкляіцы рэпрадукцыя карціны "Навеки с Москвой! Навеки с русским народом!" (Пераяслаўская рада 1654 г.). Ніякай мы са спадаром Лукашэнкам вучыліся па адных падручніках...

Але спадар прэзідэнт павінен быў бы ведаць, што на Украіне рашэнні Пераяслаўскай рады ніколі не лічыліся канчатковымі, што сам ініцыятар "восоединения" Багдан Хмяльніцкі вельмі хутка зразумее, што зрабіў памылку і, расчараваны ў Маскве, пачаў шукаць саюзнікаў на Захадзе, каб пазбавіцца "братніх абдымкаў". Скончылася справа тым, што Кацярына II ліквідавала Запарожскую Сечу як палітычны суб'ект, гвалтам выселіўшы казакоў на Кубань. І потым было шмат спроб, то знішчыць украінскую "самастыйнасць", то падкупіць (М. Хрушчоў, каб прывязаць Украіну да Расіі, нават падарыў ёй Крым). Але закрылася "украінскае пытанне" толькі са сходам Расійскай імперыі ў Віскулях у снежні 1991 года. Каб выправіць памылку Багдана Хмяльніцкага, спатрэбілася больш як тры стагоддзі.

У нас столькі часу няма, ды і ўсе сацыяльныя працэсы ў XX стагоддзі ідуць у параўнанні з мінулымі вякамі з ліхаманкавай хуткасцю. Мяркую, што ўжо латам, пасля прэзідэнцкіх выбараў у Расіі, ніхто нават не ўгадае, што 2 красавіка мела месца падзея, "якая адкрыла новую эпоху ў гісторыі славянства" (як сёння сцвярджае афіцыйная прапаганда ў Беларусі).

Не дзіва, што беларускія камуністы адразу ж падтрымалі ідэю "восоединения". Адна заганна, адзін недахоп у дакументах, падпісаных у Маскве: занадта многа, на камуністычную думку, захоўвае Беларусь суверэнітэту. Трэба ўвогуле яго скасаваць, паставіўшы над нашай Канстытуцыяй як мага больш "наднацыянальных органаў". Камуністы зразумець ня цяжка. Больш як семдзесят год буждалі яны "светлую будучыню", ігнаруючы пры гэтым злабадзённыя праблемы, датычныя большасці насельніцтва — нізкі жыццёвы ўзровень, заняпад эканомікі і культуры, экалагічныя драмы і трагедыі (апафеоз — Чарнобыль). Гэта пра іх сказаў герой апошэці Булгакава "Сабачае сэрца" прафесар Прэзбражэнскі: "Калі яны выплываць з сябе ўсялякія галоўнаціцкія зоймуцца чысткай хлявоў — прамой сваёй справай, — разруха знікне сама па сабе. Двум багам служыць нельга! Немагчыма ў адзін і той жа час падмятаць трамвайныя пуці і ўстройваць лёсы нейкіх іспанскіх абарванцаў... Вы кажаце — разруха. Я вам скажу, што нішто не зменіцца да лепшага ў нашым доме, ды і ў кожным іншым доме, да таго часу, пакуль не ўціхаміраць гэтых спевакоў. Як толькі яны спыняць свае канцэрты, становіцца само па сабе зменіцца да лепшага". Сёння яны зацягнулі песню пра "аднаўленне СССР" і спадзяюцца такім чынам акупаваць палітычную сцэну яшчэ не адно дзесяцігоддзе. Замест таго, каб "чысціць хлявы".

У тым, што мэтай сп. Лукашэнкі з'яўляецца крэсла, на якім сядзіць Ельцын, сёння, здаецца, не сумняваецца ніхто. Але ягоныя амбіцыі аплачае ўся Беларусь. Гэта і "нульвы варыянт" на карысць Масквы, і ператварэнне нашай нейтральнай краіны ў расійскі вайсковы фарпост і адпаведна ў мішэн ядзернага ўдару ў выпадку вайны. Не так даўно газета

"Свабода" перадрукавала публікацыю з польскай прэсы, дзе сцвярджаецца, што ў абмен на "калідор" ад беларуска-польскай мяжы да Калініграда палякам Масква прапанавала горад... Гродна. Няхай сабе гэта быў усюго першаправавіцкі жарт. Толькі ж вельмі горкі, гэты жарт. Бо мы памятаем, што калісьці Масква перадала Латвіі і Жамойці кавалкі беларускай тэрыторыі, каб ім было не так крыўдна губляць незалежнасць і становіцца часткай СССР. Калісьці Польшчы дзеля добрых стасункаў з СССР быў падараны Беласток. Калісьці Ленін прапаўнаўваў Пiлсудскаму Беларусі аж да Барысава.

А чаму ж не дарыць! "Братняе" — не сваё! З моманту страты незалежнасці, з моманту падпарадкавання Расійскай імперыі Беларусь была разменнай манетай у палітычных гульніх "старэйшага брата".

Пераяслаўская рада 1654 года была палітычным шоу. Усё было вырашана значна раней, падчас перамоў саманасам паміж Хмяльніцкім і царом Аляксеем Міхайлавічам. Пампэзнасць, з якой было абстаўлена "восоединение" Беларусі з Расіяй, таксама разлічана на прапагандысцкі эффект. Значна цікавей, якія перамавы вяліся паміж галоўнымі чыноўнікамі Расіі і Беларусі за зачыненымі дзвярыма.

Другога красавіка дыктар "Навін" Беларускага тэлебачання, паведаміўшы, пра маючую адбыцца расійска-беларускую імпрэзу ў Крамлі, сказаў: "А цяпер каб падняць вам настроі (у сансе — "хопіць пра сумнае?") — навіны культуры". Далей было пра культурніцкую акцыю "Арт-прагноз", якую наладзіў у Віцебску мастак Аляксей Пушкін. Дальбог, дыктар меў раць: пакуль ёсць у Беларусі незалежнае, еўрапейскае кшталту, мастацтва — Беларусь жыве!

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

БУДУЦЬ
"БЕЛАРУСКІЯ
ФАНФАРЫ"

Не паспеем азірнуцца, як праміне красавік, а там — а там абвясцяць пачатак музычнага свята звонкія галасы аматарскіх духавых аркестраў. Лепшыя з такіх калектываў збяруцца з усяе рэспублікі ў Баранавічах на фестываль "Беларускія фанфары-96".
Пройдзе ён 17—19 мая, і за гэты час адбудзецца не толькі праслухоўванне абавязковых праграм членамі журы (старшыня — народны артыст Беларусі прафесар Б. Пянчук), а і канцэрты ўдзельнікаў фестываля на сцэнічных пляцоўках горада і раёна, і заняткі творчай лабараторыі кіраўнікоў калектываў, і выступленне зводнага духавога аркестра.

Ладзяць фестываль "Беларускія фанфары" Міністэрства культуры, упраўленне культуры Брэсцкага аблвыканкома, Баранавіцкія гарадскі і раённыя выканкомы. Мэтаю ставіцца актывізацыя творчай дзейнасці самадзейных духавых аркестраў, павышэнне мастацкага ўзроўню іх рэпертуару, прапаганда і папулярызацыя на Беларусі духавой музыкі.
У конкурснай праграме мусяць быць самыя розныя творы: класічны, эстрадны, для саліста з аркестрам, старадаўні марш або вальс і, вядома, п'еса беларускага аўтара.
Праграма, абавязковая для выканання зводным аркестрам, уключае творы І. Лучанка ды Б. Пенчука.

ЗАСТАЕЦЦА
І ВЯРЭДЗІЦЬ
ДУШУ...

Адкрыццё выставы жывапісу Славы Захарынскага, што днямі спрэзентавана была ў Нацыянальнай мастацкай галерэі мастацкім цэнтрам "Жылбел", сабрала прадстаўнічую суполку мінскага дыпламатычнага корпуса, мастацкага і вакал-мастацкага асяроддзя, ну і, натуральна, журналістаў. Зрэшты, і рэклама выставе была адпаведная — ад шыкоўна выдзеленага запрашэнняў, каларных каталогаў і транспарантаў на праспекце да ўнушальнай аховы на ўваходзе.

Слава Захарынскі — афіцыйны прадстаўнік Еўрапейскай акадэміі мастацтваў Варшавы, яго работы знаходзяцца ў шматлікіх прыватных замежных зборах. Родам з Палесся, ён не быў дужа знаёмы беларускай публіцы. Але падобна, што гэты мастак знайшоў той псіхалагічны "ход", які дазволіў яму прыцягнуць увагу глядачоў, зрабіўшы свае палотны перавярнутым люстэркам падсвядомага. Скрыўленыя твары святых, вочы жаліўных монстраў (цыклы "Фарысеі", "Грэшнікі"), жанчыны, якія нават сярод вясёлкавай квеценні ныбы скручаны нечалавечай пачварнасцю ("Ню") — усё гэта, трэба аддаць належнае, выпісана дасціпна і стыльва.

Але застаецца і вярэдзіць душу пытанне — чаму так заварожвае нас сузіранне чалавечага звыродства?
Н. К.

ПАМЯЦІ
БАРЫСА САЧАНКІ

Адбылося пасяджэнне камісіі па творчай спадчыне Барыса Сачанкі, створанай Саюзам беларускіх пісьменнікаў. Старшынёй яе выбраны вядомы крытык і літаратуразнаўца, дырэктар выдавецтва "Мастацкая літаратура" Серафім Андраюк. Вялася гаворка аб увекавечанні памяці Барыса Іванавіча — таленавітага пісьменніка і вядомага дзеяча нацыянальнага Адраджэння. Прынамсі, мяркуецца выйсці з прапаноўвай у адпаведныя інстанцыі аб наданні імя Б. Сачанкі вуліцам у Мінску і Хойніках, Вялікаборскай сярэдняй школе Хойніцкага раёна, устанавілі на яго магіле за кошт дзяржавы надмагільнага помніка... Прымаюцца захады, каб выдаць Збор твораў Б. Сачанкі ў 8 тамах, кнігу ўспамінаў пра яго, а таксама нарыс яго жыцця і творчасці.

НА ўГОДКІ
ЛАРЫСЫ ГЕНІЮШ

Па ініцыятыве Беларускага Прусаўлаўнага Брацтва Святых Віленскіх Мучанікаў у Свята-Петра-Паўлаўскіх саборах адбудзецца памінальная служба па Ларысе Антонаўне Геніюш — на ўгодкі яе спачыну, 7 красавіка а 14 годзіне. Запрашаюцца ўсе, каму дарагая памяць пра славутую пяснярку, хто жадае памаліцца за душу яе.

"ДУНДЭ" —
ЗНАЧЫЦЬ "РАЗУМЕЦЬ"

З нагоды 70-ай гадавіны з часу ўтварэння Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі карэспандэнт "ЛіМа" Аляксандр МАРЦІНОВІЧ гутарыць з членам прэзідыума БелТД, старшынёй таварыства "Беларусь—Кітай" Анатолям ВЯРЦІНСКІМ.

— Хацеў бы пачаць, Анатолий Ільіч, з такога ўспаміну. Помню, як вы ў вашу бытнасць рэдактарам "ЛіМа" вярнуліся з паездкі ў Кітай і, дзелячыся багатымі ўражаннямі, частавалі завараным тут жа ў рэдакцыі сапраўдным кітайскім чаем і нас, і нашых суседзяў з часопісаў "Беларусь" і "Полымя".

— Так, было такое. Напрыканцы траўня 1988 года. Я ездзіў тады ў Кітай у складзе дэлегацыі рэдактараў літаратурных выданняў. Запрасілі і прымалі нас Саюз кітайскіх пісьменнікаў і яго друкаваныя органы. Потым, памятаеш, мы ў сваю чаргу прымалі ў верасні таго ж года вялікую групу кітайскіх паэтаў і празаікаў, змясцілі на старонках тыднёвіка некалькі публікацый, прысвечаных беларуска-кітайскім літаратурным сувязям.

— А да гэтага, яшчэ раней, вы звярталіся да кітайскай тэмы ў сваёй паэзіі. Прыгадваюцца вершы "Хунвэйбіны", "Размова з Ду Фу..."

— Ну так. Цікавіўся кітайскай філасофіяй, збіраў старажытнюю кітайскую паэзію (балазе, выдаваўся пераклады з яе), і вось пад уражаннем ад зборніка вершаў Ду Фу, паэта VIII стагоддзя, напісаў уславы верш у форме размовы з класікам. Не ўсё свае вершы помню, а гэты ведаю на памяць:

— А як бы ты хацеў, Ду Фу, пражыць?
— Сваім народу я б хацеў служыць.
Хацеў бы, як мужчына, жыць без страху,
Хацеў бы акіянскага размаху...
Вось так размова мы з Ду Фу вялі.
Не падзялялі нас ні дзесяць тысяч лі,
ні сотні год, ні розніца між тымі,
ні сцены (як старыя, так і новыя).
Быў мне Ду Фу — як самы блізкі друг.
Вітаў над намі чалавечы дух.
Як брат, са мною гаварыў Ду Фу...
Чытаў я кнігу, за штрафой штраф.

Дарэчы, знаёмства з вялікім кітайскім паэтам мела потым цікавы працяг. Падчас маёй другой паездкі ў Кітай, ужо ў якасці старшыні таварыства, мы наведвалі горад Чэньду — сталіцу паўднёвай правінцыі Сычуань (гэта каля 3 тысяч кіламетраў ад Пекіна). І тут высветлілася, што мы знаходзімся на, так бы мовіць, малой радзіме Ду Фу і што на ўскраіне горада ёсць яго музей, які так і называецца "Хаціна Ду Фу". Знайшлі ў праграме "фортку" і паехалі паглядзець "хаціну". І тут я не вытрымаў у нейкі момант і стаўчытаць кітайскім сябрам сваю "Размову з Ду Фу". Уладзімір Гілеп потым раскажаў: "Падышоў я, гляджу, слухаю і дзіву даюся: у хаціне Ду Фу, пад яго партрэтаў гучыць па-беларуску верш, прысвечаны гаспадару хаціны. Фантастыка!" Папраўдзе кажучы, мне і самому той эпізод запомніўся на ўсё жыццё.

— Я прысутнічаў на адкрыцці Тыдня кітайскай культуры, якое адбылося ў ДOME дружбы ў сярэдзіне лютага. Было шмат людзей, прысутнічалі прадстаўнікі кітайскай амбасады на чале з Надзвычайным і Паўнамоцным паслом Чжао Сідзі. Скажыце некалькі слоў пра ўтварэнне таварыства "Беларусь—Кітай", пра яго дзейнасць, яго справы.

— Беларуска-кітайскія культурныя дачыненні маюць ужо даволі багатую традыцыю. Праўда, з 1960 па 1991 гг. Таварыства функцыянавала як рэспубліканскае аддзяленне таварыства савецка-кітайскай дружбы. Пасля таго, як мы сталі суверэннай дзяржавай, яно было пераўтворана ў нацыянальную грамадскую арганізацыю (у кастрычніку 1991 года). Новы адчувальны імпульс і новы маштаб дзейнасці таварыству надалі ўстанавілі дыпламатычны адносін паміж КНР і Рэспублікай Беларусь, заключэнне шэрагу міжуродавых пагадненняў (апошнія падпісана нядаўна падчас візіту ў Беларусь намесніка міністра культуры Кітая). Заўважу, што большасць мерапрыемстваў таварыства праводзіць з удзелам ці пры самай актыўнай падтрымцы кітайскага пасольства. Яго прадстаўнікі — частыя госці ў ДOME дружбы і культурнай сувязі.

На рахунку таварыства "Беларусь—Кітай" нямаюць цікавых ініцыятыў і добрых спраў. Тут — і прыём дэлегацый, і арганізацыі самых розных выставак і тэлеперадач, і спрыянне

ўзаемаабмену ў галіне культуры, мастацкага перакладу, адукацыі і эканамічнага супрацоўніцтва, і правядзенне вечарын, прысвечаных нацыянальным святам КНР, у прыватнасці сустрэчы новага года па ўсходнім календары. Пераконаваўся на вопыце дзейнасці таварыства ў важнасці і эфектыўнасці так званай грамадскай, народнай дыпламатыі.

Асобным радком хацеў бы адзначыць, што ў дзейнасці таварыства вялікае месца займала і, спадзяюся, будзе займаць надалей супрацоўніцтва ў галіне аховы здароўя, у прыватнасці выкарыстанне вопыту кітайскай народнай медыцыны для мінімізацыі наступстваў чарнобыльскай катастрофы. Таварыства садзейнічала прыезду ў Беларусь вялікай групы кітайскіх спецыялістаў па супрацьрадыяцыйнай медыцыне, якія на працягу 9-ці месяцаў старанна праводзілі абследаванне і лячэнне жыхароў тых раёнаў краіны, якія пацярпелі ад інізуючай радыяцыі. З другога боку, група нашых урачоў выязджала ў г. Цяньцінь і на працягу 6 месяцаў вывучала метады традыцыйнай кітайскай медыцыны.

— Бачу, што таварыства "Беларусь—Кітай" сустракае 70-годдзе з дня ўтварэння БелТД рэальнымі дасягненнямі.

— У пэўным сэнсе так. Але тут я хацеў бы аддаць належнае перш за ўсё кіраўнікам праўлення БелТД Арсеню Ваніцкаму і Ніне Івановай, яго супрацоўніцы, нязменнаму сакратару беларуска-кітайскага таварыства Алене Мілаванавай. Цяжка пераацаніць іх працу, нялёгка, не пабаюся сказаць, самаахвярную працу ўсіх супрацоўнікаў Дома дружбы. І ў мяне нават з'явілася жаданне павіншаваць іх з надыходзячым юбілеем вершаванымі радкамі:

На Захарава, дваццаць восем,
запрашаем, ласкава просім.
Запрашаем не ваяваць —
мірна гутарыць, сябраваць.
Запрашаем з мэтай адною —
быць сябрамі, быць радзію,
быць сям'ёй людскою, — незалежна,
ці ты з сям'ёй, ці ты з замежжа.
Расчыняем гасцінна дзверы —
дзеля згоды, любові і веры.
Час трывожны, час напружаны?
Але ж ёсць такі дом — Дом дружбы.
Запрашаем, ласкава просім —
На Захарава, дваццаць восем!

ПЕРШЫЯ ПЕРАМОЖЦЫ

Наш штотыднёвік неаднойчы інфармаваў чытачоў аб адкрытым конкурсе на новую гуманітарную падручнікі і7 вучэбныя дапаможнікі для сярэдніх школ і ВНУ. Конкурс быў абвешчаны ў пачатку 1994 года Праграмай "Абнаўленне гуманітарнай адукацыі ў Беларусі" Беларускага фонду Сораса сумесна з Міністэрствам адукацыі і навукі нашай краіны. На першы тур конкурсу было пададзена 344 заяўкі (разам з пробнымі главамі), на другі — 207 напалову готовых кніг і, нарэшце, на трэці, апошні, тур — 130 завершаных рукапісаў.

Нарэшце, прыйшоў час ужо не папярэдніх вынікаў: на апошнім туры 56 рукапісаў атрымалі станоўчыя рэзультаты. 11 сакавіка Стратэгічны камітэт Праграмы "Абнаўленне гуманітарнай адукацыі" рэкамендаваў да выдання першыя 20 дапрацаваных падручнікаў. Астатнія рукапісы будучы разгледжаны пасля дапрацоўкі.
Стратэгічны камітэт Праграмы працаваў у такім складзе: прадстаўнік Міністэрства адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь, рэктар Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта акадэмік Анатолий Міхайлаў, віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук Беларусі акадэмік Радзім Гарэцкі, акадэмік РАН, замежны член Акадэміі навук Беларусі Вячаслаў Сцяпін, прэзідэнт Амерыканскага Савета выкладчыкаў рускай мовы прафесар Дэн Дэвідсан, выканаўчы дырэктар Беларускага фонду Сораса Пітэр Берн.

Першымі пераможцамі адкрытага конкурсу сталі (друкуем па алфавіту, з захаваннем мовы арыгінала):

Адамовіч Г. Я. З крыніц сусветнай літаратуры (Кніга для настаўнікаў); Барышчэўскі Л. П. Літаратура ад антычнасці да пачатку XIX стагоддзя (Дапаможнік для сярэдніх школ); Барышаў Г. І.

Батлейка (Для ВНУ, ліцэяў, каледжаў); Бондаренко В. В. Князь Вяземский. Жизнеописание (Для вузов и школ); Вовшин Я. М., Панова И. М. Английский в шутку и всерьез (Для вузов и лицеев); Евчик Н. С., Совкова С. В. Понимай и говори по-французски (Для детей с дефектами слуха); Иванова С. Ф., Іванова Я. Я. Слоўнік беларуска-афарызмаў (Для ВНУ, школ); Крывіцкі А. А. Дыялекталогія беларускай мовы (Для ВНУ); Метлюк А. А., Евчик Н. С., Крылович М. Ю. Практикум по интонации русской речи для учащихся с дефектами слуха (Для средней школы); Метлюк А. А., Рудыцкая Т. Н. Английский язык для слабослышащих (Для средней школы); Наумова С. А. Что надо знать о политике (Для старших классов средней школы); Нефедина Г. Л. Русская проза 80-90-х годов XX века (Для вузов); Салахаў А. В. Займална ад А да Я (Для вучняў пачатковай школы); Сяніло Г. В. Древние литературы Ближнего Востока и мир Танаха (Ветхого Завета) (Для вузов); Скоропанова И. С. Русская постмодернистская литература (Для вузов); Смагина Л. И., Бубен С. С., Леонова Г. М. Права ребенка (Для средней школы); Сямешка Л. І. Беларуская мова: уводзіны ў навуку аб мове. Фанетыка. Арфаграфія. Графіка. Арфаграфія (Для ліцэяў, каледжаў, сярэдніх школ); Тычына М. А. Беларуская літаратура XX стагоддзя (Для ліцэяў, каледжаў, сярэдніх школ); Цвірка К. А., Цвірка Н. Р., Тычка Г. К., Хаўстовіч М. К. Літаратура Беларусі XIX стагоддзя: Класіцызм. Сентыменталізм. Ра-мантызм. (Хрэстаматыя для ВНУ); Шапоўскі І. С., Васілевіч У. М., Казьяржук У. М., Кісялёў Г. В., Мархель У. І. Літаратура Беларусі XIX стагоддзя: 2-ая палавіна (Хрэстаматыя для ВНУ).

Беларуская Асацыяцыя Чарнобыльскіх арганізацый «26 апреля»
Беларускі Фонд Сораса
Беларускі Саюз архітэктараў
Беларускі Саюз Мастакоў
Міністэрства архітэктуры і будаўніцтва Рэспублікі Беларусь
Мінгарвыканкам

АБВЯШЧАЮЦЬ

адкрыты КОНКУРС

праектаў мемарыяльнага знака,
прысвечанага

10-годдзю Чарнобыльскай катастрофы,
- у памяць аб героях і ахвярах гэтай трагедыі.

Конкурс праводзіцца ў перыяд
з 25 сакавіка да 15 чэрвеня 1996 года.
Тэрмін прадстаўлення конкурсных прац -
да 1 чэрвеня 1996 года.

Для пераможцаў конкурсу ўстанавіваюцца наступныя прэміі:
- адна першая прэмія ў памеры 1000 долараў ЗША - з правам рэалізацыі праекту;
- дзве заахвочвальныя прэміі ў памеры 250 долараў ЗША кожная.

Прэміі пераможцам выплочвае Беларусі Фонд Сораса.

Мэта стварэння такога праекту - распрацоўка аб'ёмна-планіровачнага і архітэктурна-мастацкага рашэння мемарыяльнага знака, які б адлюстравваў глабальны маштаб Чарнобыльскай катастрофы, мужнасць і гераізм удзельнікаў ліквідацыі яе вынікаў.
У праектных прапановах неабходна ўлічыць, што «сцяна памяці», якая ўшануе імяны загінуўшых у выніку Чарнобыльскай катастрофы, павінна склацца адзіны архітэктурна-мастацкі комплекс з памятным камянем і праектуемай каплічкай на абранай пляцоўцы (на скрыжаванні вуліц Арлоўская і Карастаянавай у г. Мінску).

Дэманстрацыйныя матэрыялы выконваюцца ў адвольнай графіцы на падрамніках або картонках памерам 50 см.

Конкурсныя праекты прадстаўляюцца на адрас
Беларускага Саюза архітэктараў:
220050 г. Мінск, вул. К.Маркса, 14.
Даведкі па тэлефоне: 27-76-55

Імя гарадзенца барда Віктара Шалкевіча я пачуў у той час, калі ў незалежнай Рэспубліцы Беларусь ішлі, здавалася, незаротныя змены да лепшага. Адраджэнне. Рэфармацыя старой сістэмы. І агульная эйфарыя сярод палітыкаў — нацыяналаў, інтэлігенцыі ды часткі "простага народу".

А Шалкевіч спяваў тады песню, назва якой рэзала мне вуха — "Жлобская нацыя". Песня гэтая ніяк не стасавалася з усім, што адбывалася навокал, і з тым, пра што спявалі тады шмат якія беларускія барды (пра мову, бел-чырвона-белы сцяг, Пагоню, харугвы, шыхты вояў і ланцугі, якія горда разрывае беларус).

За такое стаўленне да свайго народа гарадзенца не любілі й да гэтага часу не любяць, не ўспрымаюць нават некаторыя "свядомыя беларусы".

Але ён усё роўна займаецца сваёй справай — піша, спявае і, акрамя гэтага, праводзіць аўкцыёны ў Гродне й Мінску — на карысць сабе і, мабыць, "жлобскай нацыі".

"МАЯ МЭТА — САМАВЫКАЗАЦА..."

— Як здарылася, што вы сталі бардам?

— Калісьці я быў маладым пісьменнікам. І аднойчы мяне вельмі расчаравала тое, што часопіс з маімі апавяданнямі, якія былі прызнаны лепшым дэбютам года, я ўбачыў у шапіку мінскага аўтавакзала ўцэненым. Тады я зразумеў: нягледзячы на тое, што крытыкі крытыкуюць, а пісьменнікі пішуць, народу глыбока "да фені", што адбываецца ў літаратуры. Ён заняты зусім іншымі справамі і крышку больш прыземлены, чым мы пра яго думаем.

Таму я вырашыў дайсці да людскіх сэрцаў найбольш простым і кароткім шляхам — узяць у рукі гітару, напісаць кідкую мелодыю й харошы тэкст, і праз пяць хвілін гэта будзе ўласнасцю простага народа... А калі сур'ёзна, то існуе нейкая патрэбнасць пісаць...

Уласна беларускі перыяд творчасці пачаўся 6—7 год таму, бо спачатку я пісаў па-расійску, потым па-польску. Цяпер — па-беларуску, і думаю, што гэта ўжо да канца жыцця.

— А чаму адбывалася такое развіццё?

— Нягледзячы на тое, што я выходзіў у мястэчку на заходняй мяжы Беларусі, там асабліва ніхто беларушчынай не займаўся. Толькі потым я ўжо дазнаўся, што недалёка ад нас, у Шурычах, нарадзіўся вядомы беларускі дзеяч ксёндз Віцэнт Гадлеўскі. У маім родным мястэчку Поразава нарадзіўся доктар Глякоўскі. Увогуле, у нас даволі цікавы рэгіён — Ваўкавыск, Ружаны, Беласток. У Карэлічах працаваў ксёндз Зянода. Шмат хто з адраджэнцаў знаходзіўся ў тым глухім кутку каля Белаавежскай пушчы.

Маё далейшае жыццё й сутыкненні з вельмі цікавымі людзьмі расплюшчылі мне вочы, і я зразумеў, што іншага шляху няма — за расійцаў мы не можам сябе ўважаць, бо мы не расійцы, на палякаў мы таксама "не цягнем", а нашае сапраўднае гаспадарства — былое Вялікае княства Літоўскае.

А наконце еўрапейцаў... Мы хочам імі быць, але нам не даюць.

— Калі вы пачалі пісаць беларускія песні, то ўжо чулі таго ж Сокалава-Воюша ці іншых нашых бардаў?

— Для мяне быў аўтарытэтам не Воюш, а такія барды, як Пётр Канстанцінавіч Лешчанка, альбо Аляксандр Вярцінскі — расійцы, якія жылі і стваралі за межамі былога Савецкага Саюза.

Да таго ж я ўсё жыццё на заходняй музыцы, на лепшых яе творах — я маю на ўвазе Боба Дылана, барда, які стаў мільянерам. Была таксама цэлая плеяда польскіх бардаў: Марэк Грахоўта, Тадэвуш Возняк, Севярын Краеўскі — Польшча ў 80-я гады мела выразную структуру поп-музыкі, і не апошняе месца ў ёй іерархія займалі рок-барды, спяваючыя барды. І я слухаў іх, глядзеў на іх. Таму што ў нас у той час спяваліся песні накшталт:

**Закончылся день трудовой,
Наполнились улицы говоном.**

Шагаюць с работы домой
Хозяева нашего города и г.д.

У тых песнях не было месца на інтым, на шчаслівае пачуццё, у нас усё было: "В колхоз, в колхоз!"

— Аднойчы давялося бачыць ваш выступ, калі вы спявалі прыгожыя польскія лірычныя песні, а пасля іх — беларускія, і тут ужо загучала "Жлобская нацыя"...

— Тады я быў даволі малады і ў мяне былі іншыя погляды на жыццё. Проста польскі народ, дзякуючы выдатным дзеячам культуры, такім, як Сянкевіч, Рэймант, прайшоў стадыю "людзьмі звацца" і чакаў толькі моманту, каб адрадзіць Польшчу, якую разабралі па кавалках тры драпежнікі. І ён гэтага дачакаўся. А нашаму зноў чамусьці даводзіцца пачынаць з самага пачатку. Нават тое, што быў сцяг, і...

У нас зусім іншыя праблемы, чым у Еўропе. Там ужо даўно вырашылі, з кім, куды, за што, як, дзе й за якія грошы. Проста крыўдна, калі на парозе XXI стагоддзя мы вырашаем гэтыя пытанні.

Мэта мая — самавыказацца, выказаць свае адносіны да ўсяго таго, што навокал цябе, да таго, што дзеецца з табой і іншымі людзьмі.

— Чаму вас нешта не чуваць апошнім часам?

— Дык сітуацыя ж змянілася грамадска-палітычная. Да мяне падыходзяць карэспандэнты радыё й кажуць: "Ну, Шалкевіч, ты разумееш, што ў сённяшняй сітуацыі мы даваць цябе проста не можам". Я зараз заняўся "малой прыватызацыяй" і таму часцей мяне чуваць на мінскіх і гарадзенскіх аўкцыёнах, чым па радыё й тэлевізіі.

— Між тым, беларускія барды шчыруюць, выпускаюць касеты. Ці аўкцыёны важнейшыя?

— Не, я цяпер запісаў альбом, які будзе называцца "Смутны беларускі блюз". Гэта мае быць кампакт-дыск. Разумеецца, у нас няма нацыянальнай поп-музыкі, і гэта вельмі балюча. Што можна назваць нармальнага з беларускіх выканаўцаў? "Краму", "Палац" — і ўсё. Хіба гэта нармальны музычны рынак?

Я мог бы, канешне, запісвацца дзесьці на кухні, але я проста хачу нармальнай якасці. Калісьці я выйграў гран-пры і атрымаў права бясплатнага запісу альбома ў студыі польскага радыё ў Беластоку. Аказалася, што ў правінцыйным польскім горадзе ёсць такая тэхніка, апаратура, якой увогуле няма ў сталіцы нашай радзімы горадзе-героі Мінску...

Дарэчы, я ніколі не думаў, што песні, якія пісаліся сем гадоў назад, напрыклад, "Дзякуй, вялікае дзякуй", ці "Елачка блюз" — пра трыумфуючы білінгвізм, ваенны патрыятызм і рэальны сацыялізм — будуць актуальнымі й сёння.

— Тыя людзі, з якімі вы пісалі альбом, супрацоўнічаюць з вамі стала?

— Гэта была такая адна з найлепшых інструментальных груп у Беларусі "Тэатр": клавішнік Толя Кандыба, гітарыст Віця

Грышук і спявачка Наташа Трухан, яны былі вельмі класным ансамблем. Але ўся бяда ў тым, што калі такіх гуртоў было многа, наш родны камсамол не звяртаў на іх аніякае ўвагі, бо яны не спявалі песні пра "светлае заўтра", а спрабавалі звярнуцца да ўнутранага свету чалавека. І гэта нікога не цікавіла. Былі добрыя гурты, як "Дэбют" у Росі, і ў Ваўкавыску нешта было, і ў Мінску "Зарціпо" (яно, праўда, і цяпер іграе).

— Такім чынам, вы збіраецеся ратаваць беларускую поп-музыку?

— Не, я проста не ведаю, да якога стылю мяне прылічаць. У мяне вялікая фанатэка — каля 2000 пятак, я магу паставіць вам аднаго ангельскага барда, другога, трэцяга, і вы ўбачыце, што, аказаецца, можна зрабіць гэта прыгожа не з адной толькі гітарай. Гітара, канешне, вельмі зручная рэч, але мы расцём, сталеем, і павінны развівацца. Я не збіраюся рабіцца поп-зоркай, я хачу сябе

проста самарэалізаваць, а самы кароткі шлях да людзей — запісаць нармальную касету. Нармальную. На гэта трэба "пагарбаціцца" і зрабіць, ці недзе адшукаць грошы, сесці ў студыю і нікуды не спяшацца. Але тады атрымліваеш вялікае задавальненне.

— Вы атрымалі гран-пры на фестывалі ў Польшчы?

— Так, гэта было на "Басовішчы". Гран-пры было вельмі дарагое й заключалася ў праве бясплатнага запісу на студыі. А гадзіна запісу каштуе дваццаць далараў... На бардаўскім фестывалі ў Бельску я таксама ўзяў гран-пры.

Для мяне Беластоцчына стала бліжэйшай і даражэйшай за Беларусь. Там жывуць людзі, якія мяне разумеюць, добра ведаюць і сапраўды некажэ цэннаць.

А тут мне не падабаецца зацягасць, заангажаванасць людзей у нацыянальнай справе. Яны не могуць зразумець аднаго: пакуль эканоміка стаіць, нічога не будзе — ні грошай, ні кніжак на беларускай мове, ні сцяга, ні герба.

— Можна, у нас народ "сапсаваўся"? Што, калі параўнаць, да прыкладу, беларусаў беластоцкіх і "нашых" — адну нацыю, якая пэўны час жыла пры "камунізме", але ў розных краінах?

— Беластоцкія беларусы выхаваны на двох культурах — беларускай і польскай. У Польшчы брыдка быць нявыхаваным, хамаам, і ўсе гэта разумеюць. Там людзі з пашанай ставяцца да таго, што робіш. У 80-я гады хлопцы ўтварылі там Беларускае аб'яднанне студэнтаў (БАС) — цяпер нехта з іх стаў мільянерам, нехта — віцэ-прэзідэнтам макароннай фабрыкі, журналістам у "Ніве", проста бізнесменам — і гэта нармальны ход рэчаў. Адна справа — трэсці бел-чырвона-белым сцягам і крычаць: "Жыве Беларусь! Ура!", а потым: "Дай закурыць!", а іншая — і трэсці, і мець нешта закурыць. Канешне, там таксама ёсць свае праблемы: некаторыя людзі саромеюцца прызнацца, што яны беларусы... А "сапсавала" нас падвойная мараль.

Гаварылі, што красці няможна, а кралі; казалі, што падманваць нельга, і падманвалі.

Увогуле, мы прысутнічаем пры развале апошняй ласкутовай імперыі ў свеце — Расійскай. Людзі павінны гэта разумець і адпаведным чынам сябе паводзіць. Я не прашу ў Бога, бо ведаю, што Бог да гэтага ніякага дачынення не мае. Ён зрабіў, кінуў гэта ўсё, і мы развіваемся паводле сваіх законаў. Трэба не прасіць, а рабіць так, каб бяда нас абмінула, як абмінула паўночных і заходніх суседзяў. Цяпер у Польшчы справы ідуць такім чынам, што там ужо не важна, хто будзе: Валенса, Кваснеўскі, Алеска. Польшча ідзе наперад і нічога яе не спыніць. А мы рухаемся назад. І дрэнна, калі ўся Еўропа будзе хадзіць у глянцавых ботах, а мы з'явімся ў лапцях, з гармонікам і скажам: "Вось мы, Беларусы!"

Існуюць такія легенды: "Хлопцы, на Захадзе лапці нашыя — бяруць!" Мы аднойчы з ляльным тэатрам прыехалі ў Германію, пахадзілі па крамах, і нам брыдка стала — там такія адмысловыя вырабы з дрэва, усё прыгожае, а мы прывезлі з Беларусі такую рэч: стаіць конь, каля яго — баба, паклаўшы каню рукі на круп, і подпіс: "Коня на скаку остановит, в горящую избу войдет".

Я, канешне, магу маліцца, каб народ наш ачуняў, але я не магу ўстаіць кожнаму свае вочы й свой розум. Мы думаем, што ўсе зроблены на наш капыл, але насамрэч усе настолькі розныя людзі. Ты можаш з адным чалавекам скончыць дзесьці класаў і праз дваццаць год ты будзеш з ім у адным аўтобусе, ён будзе пляваць табе на ногі семкамі. Сапраўды, народ калісьці быў крыху больш выхаваны. Але я вельмі вялікі аптыміст і веру, што хто быў п'яны, той працягнецца — і народ, і магчыма, начальства.

— Вы ўзяліся весці аўкцыёны дзеля магчымасці зарабіць грошы?

— Рэч у тым, што праграма "Малая прыватызацыя" — гэта крок да нармальнае дзяржавы. Самае галоўнае, каб у нас з'явіўся ўласнік і сярэдні клас. У нас ніколі не было беларускай буржуазіі, тых людзей, у якіх было б дастаткова шмат грошай, і якія зразумелі б, што, акрамя гэтых грошай, трэба яшчэ нешта мець.

— Вы прынцыпова ведзяце аўкцыёны па-беларуску?

— Канешне.

— Акрамя ўсяго астатняга, вы яшчэ й акцёр...

— Так, я працую ў Гарадзенскім ляльным тэатры. Але ад нас адышло вельмі шмат акцёраў, і цяпер сітуацыя склалася не на нашу карысць. А раней мы ігралі вельмі цікавыя спектаклі для дарослых, як, напрыклад, "Тутэйшыя". Купалы — што было першаю спробаю перакласці класіку на ляльную сцэну. Гэта нам удалося, было шмат станоўчых рэцэнзій, але з-за нашага элітарна-кустарнага становішча спектакль не стаў здабыткам грамадскасці.

Раней мы ездзілі ў Германію, паказвалі спектакль на нямецкай мове, даволі часта ездзім у Польшчу. Але цяпер пачаліся новыя часы, экспансія відэа, у тэатр надта ніхто не ходзіць...

Калісьці нас у тэатральным інстытуце выходзілі так: "Вы — артысты, "властили душ", а шэры натоўп вас не будзе разумець, гэта "рабочий от станка". І мы былі салдатамі ідэалогіі (у Маскве хоць нейкія спектаклі зачынялі, а ў Мінску нічога й не было). А з іншага боку народу гаварылася: "Ну што там эти ничего не значащие артисты? А вы же рабочий класс!" Была штучна створана такая дзіўная сітуацыя, у якой мы згубілі давер адзін да аднаго. Напрыклад, гавораць: "Васька тры рублі ў суседа скраў — ну і арцїст!", ці: "Ну, ты, інцілігент", а ў адказ абразліва: "Крэс, калгаснікі!" Гэта не тая сітуацыя, якая існуе ў нармальных краінах, дзе інтэлігенту шануюць. Але так яно ў нас і павінна было быць, бо кожны заслужоўвае таго, што заслужоўвае.

— Вы нядаўна здымаліся ў фільмах?

— Так, першы фільм — "Слёзы блуднага сына" атрымаў узнагароду — у Мінску й Кіеве. А восенню мінулага года я здымаўся ў народнага артыста РБ Віктара Дашука. Фільм умоўна называўся "Чорная дама". Мы паспрабавалі ўваскрэсіць адносіны Жыгімонта Аўгуста II, апошняга з дынастыі Ягелонаў, і Барбары Радзівіл. Дзея ў ім разгортваецца ў двух вымярэннях — сёння і ў XVI ст. Здымалі мы ў найпрыгажэйшых замках — Мірскім і Нясвіжскім. Гэта павінен быць вельмі прыгожы й цікавы фільм.

— Зычу вам поспехаў!

Гутарыў Аляксей ШЭІН

“ДЗЕ-Я?”
У КАНТЭКСЦЕ
ЭДЫНБУРГА

“Наш тэатр сам шукае свайго глядача”, — сказаў рэжысёр Мікола Трухан перад спектаклем на п’есе Ф. Аляхновіча “Круці — не круці, а трэба памяці”. У афішы спектакля называецца коротка — “Круці...”, а паказаны ён быў у ДOME дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, г. зн. для дыпламатычнага корпуса рэспублікі.

Паказу папярэднічала выступленне фізіка Флаўэраса, ураджэнца г. Эдынбурга. Ён павітаў прысутных ад імя Рычарда Дэмарка, аднаго з арганізатараў сусветна вядомага тэатральнага фестывалю, у якім летась пашчасціла ўдзельнічаць і тэатру “Дзе-я?”

Паколькі М. Трухан наракаў на няўвагу крытыкаў, што ніяк не выбяруцца на прыпынак Катоўскага ў раён аўтазавада, то мушу сказаць колькі слоў пра свае ўражанні.

Таленавіты рэжысёр не здрадзіў сваёй адметнай творчай манеры. Больш таго, падобна, што ён наважыўся давесці яе да крайнасці, да самапароды. З абрыўкаў фраз, думак, сюжэтных паваротаў п’есы на гэты раз, па-мойму, не складаецца адзінага мастацкага цэлага. (Для параўнання ўспомнім “Здань” па тым жа Ф. Аляхновічу). Становіцца самазаймаючым ацэнкаў па сцэнічнай прасторы, паўторы тэксту і мізансцэн, маскарадныя пераапраананні. Адзінае, што хоць неяк знітоўвае ўсё гэта стрататы, кідкі і, як ні дзіўна, густоўны калейдаскоп — вобраз героя-рэжысёра, які час ад часу ўмешваецца ў дзею і патрабуе імправізаваць і дзейнічаць.

Што ж да першаасновы — самой п’есы, — то ад яе засталася гэтак жа мала, як і ад назвы. Можна зразумець толькі тое, што ў ёй хтосьці памёр (атруціўся гарэлкай?) і што там дзейнічаюць Смерць і Люцыпар.

Выканаўца апошняга, выдатная артыстка Міронава, “трымала” сабой усю другую палову спектакля.

У гэтым эстэцічным балагане і сваяе фантазіі падаюцца недарэчнымі згадкі пра Беларусь і нашы нацыянальныя праблемы тыпу “О Беларусь, пачаўся рэнесанс...” Куды арганічнай выглядаюць тут гульні з кропельніцамі і іншыя бальнічныя алузіі, пераўвасабленні герояў, рытмічныя танцавальныя ўстаўкі.

Цікавым момантам у “Круці...” з’яўляюцца шматоме — прыём не новы, але нязменная выйгрышы. Англійская мова, трэба разумець, разлічана на Эдынбург. Як і рэмінісцэнцыі, нават цытаты з Шэкспіра.

Нягледзячы на знешні дынамізм і маляўнічасць, відовішча здаецца зацягнутым. Эпізоды маглі б ісці ў любой паслядоўнасці — без усялякай страты для глядацкага ўспрымання. Мо таму, што сам рэжысёр “не памятае тэмы”, мо таму, што на самай справе “даімправізаваўся”...

І нельга сказаць, што крытыка зусім няўважлівая да Муніцыпальнага тэатра “Дзе-я?”. У хуткім часе “ЛІМ” змесціць грунтоўную рэцэнзію на памянёны спектакль і гутарку з яго мастацкім кіраўніком М. Труханам.

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

“СВЕТ, У ЯКІМ
ТЫ ЖЫВЕШ”

— так называецца выстава жывапісу, якая прайшла ў выставачнай зале Саюза мастакоў. Яе арганізавалі прадстаўніцтва ААН у Рэспубліцы Беларусь, Беларускае Саюза мастакоў і цэнтр “БЕАРТ”. Выстава была прысвечана другой сусветнай канферэнцыі ААН па населеных пунктах (Хабітат-II), якая адбудзецца ў Турцыі, у Стамбуле летам гэтага года. Работы сямідзесяці беларускіх мастакоў былі ўключаны ў экспазіцыю.

Конкурс на лепшую работу выставы вызначыў пераможцаў. Імі сталі вядомыя мастакі Я. Баталёнак, У. Тоўсцік, Л. Шчамялёў і Л. Дударэнка.

Яўген КАЗЮЛЯ,
БЕЛТА

ПРА ПІСЬМЕННІКА, які даўно пайшоў з жыцця, безумоўна, найлепш і найбольш гавораць яго кнігі, асабліва калі ў сваіх творах ён не цураўся аўтабіяграфічных момантаў. Аднак калі гэта тычыцца пэўных жыццёвых рэалій, светапогляду аўтара. У астатнім жа даводзіцца прыслухоўвацца да голасу і меркаванняў тых, хто яго добра ведаў. У дачыненні да Майсея Кульбака — не ў меншай ступені. Столькі ж часу мінула за пары, калі яго, разам з іншымі пісьменнікамі, расстралілі як ворага народа.

“Ён быў высокі, чорнавалосы, запаволены і скупы ў словах і жэстах”, — такія згадкі пакінуў пра М. Кульбака наш знакамты крытык Р. Бярозкіна. А гэта сведчанне вядомага яўрэйскага паэта С. Галкіна: “Сустрэкаючыся з Кульбакам, цяжка было сказаць, чаго ў ім больш — тонкай пранікліваасці альбо камлюкаватай прастаты, што ў ім свеціцца — бляск дыяманта ці полымя смалістай лучыны”.

кастрычніка таго ж 1937-га расстралілі. Пісаў М. Кульбак вельмі шмат. І не толькі як паэт, але і як празаік, драматург. А яшчэ займаўся перакладчыцкай дзейнасцю, пераўвасобіў на ідыш асобныя вершы Я. Купалы, Я. Коласа, п’есу М. Гоголя “Рэвізор”, раман М. Астроўскага “Як гартавалася сталь”. Першы зборнік М. Кульбака “Вершы” пабачыў свет у Вільні ў 1920 годзе. Потым выйшлі кнігі паэзіі “Вершы” (Берлін, 1922), “Новыя вершы” (Вільня і Варшава, 1922), раманы “Месія сына Эфраіма” (Вільня і Берлін, 1924), “Панядзелак” (Вільня, 1924, Варшава, 1926). У 1929 годзе да чытача прыйшоў трохтомнік “Усе творы Майсея Кульбака”, выдадзены ў Вільні. У гэтым жа годзе яго выбраныя “Вершы і паэмы” з’явіліся ў Мінску. Увогуле, па вяртанні ў сталіцу Беларусі М. Кульбак друкаваўся часта, кнігі яго выходзілі ці не кожны год. Але ўсе на мове ідыш. На даваенны час прыпадаюць толькі дзве публі-

кастычныя, вывераныя ранка. М. Кульбак пісаў пра тое, што добра ведаў, сведкам чаго быў з маленства. Для прыкладу, два раздзелы з твора. Першы “Косяць сена”... На сенажаці сабраліся паэтаў бацька і яго шаснаццаць братоў. Наперадзе ж усіх, канечне, сам дзед. Быццам чарнявае, смуглявае “войска” сабралася. Праўда, гэтае параўнанне ўзнікае па асацыяцыі, у М. Кульбака параўнанне іншае і, пагодзімся, куды больш дакладнае: “Чаюкаюць босыя ногі па твані. // Цугам — адзін за адным услед. // Быццам іх прашчурны — на Ірдані”.

Галоўнае ж наперадзе, калі і пачнецца тое, дзеля чаго і сабраліся ўсе на лузе: **І пачынаюць. Што ўзмах, то ж-жах. Вісне зіпун на лазе сірагліва. Сыкаюць косы — аж свіст у вушах. Дзедавы пэйсы ўзлятаюць, як грыва.**

І БЛЯСК ДЫЯМЕНТА,
І ПОЛЫМЯ ЛУЧЫНЫ

ДА 100-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ МАЙСЕЯ КУЛЬБАКА

І тут жа С. Галкін удакладняе: “Я б сказаў, што пры святле лучыны шліфаваў ён свой дыямент”. Родам М. Кульбак са Смаргоні, а ўпершыню пабачыў свет 20 сакавіка 1896 года. Праўда, як сведчыць Т. Тарасава ў артыкуле, змешчаным у біябібліяграфічным слоўніку “Беларускія пісьменнікі” (т. 3, 1994), па іншых крыніцах нарадзіўся ён пяццю днямі пазней. А паходзіў М. Кульбак са старадаўняй яўрэйскай сям’і, цудоўна ведаў родную мову, таму і пісаў на ідыш.

А наколькі дружна жылі Кульбакі, якімі працавітымі былі, можна даведацца з паэмы “Беларусь”, у якой відочны аўтабіяграфічны момант:

Мой дзед быў стары местачковы яўрэй,
Хадзіў то ў сярмязе, то ў рэпсавым пыльніку.
Меў хату, каня
і семнаццаць дзяцей
І жыў у Кабыльніку.

У бацькі майго, такім чынам, было
Шаснаццаць братоў —
не малое багацце.
Як сядуць за стол, дык сказаў бы —
сяло

Сабралася ў дзедавай хаце.
І ўсе — пльтагоны, карчавікі —
Вазілі жалоды, карчы капалі.
Малыя жа, бывала, як тыя снапкі,
Упекат, дзе прыйдзеца,
там і спалі.
(Пер. Я. Семяжона).

Маленства будучага пісьменніка, які піша Т. Тарасава, прайшло “ў атмасферы стараўрэйскай рэлігійнасці і містыцызму”. У 13-гадовым узросце бацькі аддалі хлопчыка вучыцца ў Валожынскі ешыбот. Калі пачалася першая сусветная вайна, М. Кульбак пераехаў у Мінск, дзе экстрэнна здаў экзамен на званне настаўніка, пачаў працаваць у школах і гімназіях Смаргоні, Мінска і Вільні. На гэты час прыпадае яго захапленне паэзіяй.

Як вядома, далёка не кожнаму маладому аўтару ўдаецца лёгка і адразу самасцвердзіцца. Яму ж, можна сказаць, пашанцавала. Як сцвярджае Р. Бярозкіна, “Кульбак дэбютаваў у 1916 годзе першым вершам “Зорачка”, які адразу стаў народнай песняй. Маладому паэту споўнілася тады дваццаць год”.

Пасля кастрычніцкіх падзей М. Кульбак пераязджае ў Мінск. Ён належаў да тых, хто не толькі прыняў рэвалюцыю, і ўслаўляў яе ў сваіх творах. Прынамсі, у 1919 годзе з-пад яго пера з’явілася паэма “Горад” — пафасная, тэмпераментная, з адкрытай публіцыстычнасцю.

У гэты час М. Кульбак настойліва шукае сябе ў жыцці і літаратуры. І шчыра верыць у тое, што піша: “Ведайце, // Што мы — народ крамнёвы; // Спялялілі падземелля змрок. // Мы нясем для свету; // Светач новы, // Не спыняем; // Пераможны крок” (Пер. С. Гаўрусёва). Гэтая вера выклікала пастаяннае жаданне знаходзіцца там, дзе — ён быў упэўнены — асабліва неабходна яго прысутнасць. Таму ў 1919 годзе, ледзь вызвалілі Вільню ад беларыякаў, ён паехаў туды ў камандзіроўку. Не ведаў, што тым самым гэтая “камандзіроўка” зойме ажно цэлых восем гадоў. Вільня хутка зноў была занята палкамі, вярнуцца ў Мінск М. Кульбак не паспеў, таму застаўся жыць у гэтым горадзе, які хутка палюбіў і пачаў лічыць сваім. Паэмай паехаў у Берлін, хацеў паступіць ва ўніверсітэт. У Мінску апынуўся толькі ў 1928 годзе. Працаваў у рэдакцыях рэспубліканскіх газет, у Акадэміі навук Беларусі. Як ворага народа, М. Кульбака арыштавалі 11 верасня 1937 года, а 29

кацыі яго твораў у перакладзе на беларускую мову. Так, З. Бядуля пераўвасобіў урывак з рамана “Зельманцы” (першая яго кніга выйшла ў Харкаве ў 1931 годзе, другая — у Мінску ў 1935), а дзякуючы І. Плаўніку ў “Звяздзе” было надрукавана апавяданне М. Кульбака “Радые”.

Сучасны ж чытач можа пазнаёміцца з раманам М. Кульбака “Зельманцы” (у 1960 годзе выйшаў у Дзяржаўным выдавецтве БССР у перакладзе В. Вольскага і ў тым жа годзе ў маскоўскім “Советском писателе” ў перакладзе Р. Баумволь. Праўда, жанр твора чамусьці пазначаны як аповесць). Нарэшце, у 1970 годзе выдавецтва “Беларусь” выпусціла невялікі зборнік паэзіі М. Кульбака “Выбранае”.

Няшмат твораў у гэтай кніжцы, ды сабраны акурат тыя, што даюць уяўленне аб творчасці гэтага самабытнага паэта. Адрозніваецца, што М. Кульбак і ў вершах, і ў паэмах адштурхоўваўся ад жыцця, ад тых рэалій, якія добра ведаў. Праўда, быў час, калі ён захапляўся сімвалістамі (не без іх уплыву напісана яго паэма “Горад”), не абмінуў яго і імпрэсіянізм. Ды ўсё гэта было выпадкова — як даніна часу, літаратурнай модзе. У аснове ж талент М. Кульбака быў рэалістычным.

Ад пачатку паэзія М. Кульбака — гэта паэзія, у якой як бы праламляецца сам час. Узяць хоць бы верш “На фабрыцы”, што мае падзагалолак “Малюнак з мінулага”. Праўдзіва перадае пазт працу тых, хто праводзіць гадзіны ля станкоў. Усё тут асязальна, значна, выразна, а дасягнута гэта ашчадным выкарыстаннем выяўленчых сродкаў. Нікога лішняга: “Толькі неба пабляднее — // Горкі спеў прарвецца з вуснаў. // Гоняцца нібыта змеі, // Рэмні, змазаныя тлуста. // Грукат-гул машынных колаў — // Моцны, сумны, прагавіты. // Пырскуюць вогненныя пчолы — // Закрычыць руда сярдзіта” (Пер. Э. Агняцвет).

Паэма ж “Каваль Ёста”, кажучы словамі Р. Бярозкіна, вызначаецца “цэласнасцю, духоўнай сілай, вернасцю народным уяўленням аб дабры і красе”. Эпіграфам да твора ўзяты радкі Г. Гейнэ: “Я — полымя”, а ў цэнтры паэмы — вобраз каваля-працаўніка. Ёста ад свайго імя прамаўляе і аб годнасці свайей прафесіі, і аб патрэбнасці яе. Аднак у паэме важны іншыя моманты. Ёста пададзены як чалавек агню, чалавек полымя. Ды не знішчальнага агню, а таго, што нясе чалавеку і ўпэўненасць у яго патрэбнасці на зямлі, і важнасць гэтага моманту, калі паядноўваюцца між сабой прыродная стыхія і стыхія працы — цяжкай, знясіляваючай, але і патрэбнай. Яна — як той агонь, што многае можа высвеціць. І ўвасабленне гэтага агню сам Ёста:

Я ўвесь — агонь.
З агню я, смуглы, з горна,
Таму з агністай чорнай барадой,
З вачыма, што агнём палаюць чорным,
Агонь мой мёртвы — гэта молат мой.
Гарым мы ноччу, калі горан вые,
Гарым па-над жалезам, як браты,
Распростраемся, як лісты крывыя,
Гарачыя, чырвоныя лісты,
Удыхаем жар,
Палаем прамяніста,
Зліваемся ў адзін магутны спілаў,
Каб полымя агнём палала чыстым,
Агонь каб чыстым полымем палаў.
Раўня агню, па сіле брат ягоны,
Я — толькі Ёста паміж двух агнёў...
Браты — агні: я — смуглы, ён — чырвоны.
Кідаем у абдымкі зноў і зноў.
Жыццё народнае паўстае і са старонак
вышэй ужо згаданай паэмы “Беларусь”. У ёй, як і ў вершах, дакладнасць малюнка,

А там, у арэшніку недзе, усё
Дрозд прадзімае сваю жалейку.
І дзед не стрывае, апусціць касце
І скажа: — Паслухайце канаройку.
Ды і як жа інакш, калі душа прагне хараства?!
А пра дзеда М. Кульбак дакладна скажа ў раздзеле “Гоняць пыліты”: “Ён, паэт у душы, // І не промах жывое тварыць, // Сам-насам з прыродай // Па-свойму ўмеў гаварыць”.

Але паэма, канечне ж, не пра аднаго дзеда, а пра ўвесь род свой. Так і бачыш прадстаўнікоў яго быццам увававідкі, калі гоняць яны пыліты: **А сыны ўжо не спяць — Пры такім харастве не да сну. Задзіраюць галовы на сонца, вітаюць вясну.**

І пльвуць Кульбакі — пльтагоны
пад бору птушынага гоман.
Праплываюць Віллю. Уплываюць у Нёман.
А ў раздзеле “Дзядзёка Абрам на начлезе” з адным з Кульбакоў знаёмімся бліжэй: “У дзеда ўсе не гультаі, не лежні: // Брат брату рад падсобіць, памагчы. // Адзін Абрам сядоў сыноў — начлежнік, // Яго занятак — выпас штоначы”.

Якая ж чулая і адкрытая душа ў яго, наколькі гатова яна ўвабраць у сябе ўсё наваколле! А яшчэ душа гэтая — закаханая. І ў тое ж наваколле, і ў любую дзяўчыну. Не спіцца дзядзёку Абраму. Узіраецца ў начное неба, загадвае на чарговую зорку, што падае: “Няўжо мая шчасліва?”

Чуйная душа ў Абрама, чуйная і такая лірычная, ажно не верыцца, што на падобныя перажыванні здатны ён. Але гэта так, бо дзе сапраўднае каханне — там і пэўная непрадказальнасць учынкаў, праяўлення пачуццяў: **Яго кудысь цягнула. Праз сутонне Ён у туман нырнуў, і у тумане Знайшоў свайго буланага між коней, Агледзеў пуга, лягнуў па спіне**

І па вільготнай грыве так пшчотна
Паглядзіў, быццам па ручайка кос.
Ужо падняўся ветях і самотна
Іскрыўся на ішчацэ, сырой ад слёз.

Ён плакаў, а душа нібы спявала
Журботна, як няўпешная ўдава.
— Настасся, эх, Настасся — пакахала,
А між табой і мною — светы два!..

Але будзе ўсё ж спатканне. І будучы хвіліны, якія немагчыма перадаць словамі. М. Кульбак дасягае немагчымага:
**Ах, прыгоды юнацтва,
 Залёты юнацтва,
 Паладункі — аж хустка з плячэй,
 І ў шчаслівых спатканні да хмельна гарачыя,
 А ў няшчасных —
 Яшчэ гарачэй.**

(Пер. пазмы Я. Семяжона).

Умеў М. Кульбак быць лірыкам — тонкім, шчырым, неспрэчным. Яшчэ як умеў! Як у гэтым невялікім вершы: "Снягі. Снягі. Святло ад зоркі вострае, як крык. // Месяц жоўклы. // За трыдзець зямель кладзе дзіця на журавік // Мая жонка. Рыдае скрыпка сіняя і снежная віяланчэль. // Які вечер! Мые мой сын прысніў за трыдзець зямель // І ў сне смеяцца". (пер. В. Макаравіча).

Аднак М. Кульбак быў і не менш таленавіты паэт-публіцыст. Я маю на ўвазе не тыя вершы-адаманткі, што пісаліся ў духу часу. Сцвярджаць аб набыхах яго ў гэтым кірунку дае падставы сваімі лепшымі радкамі паэма "Дзісенскі Чайльд Гарольд", у якой аўтар папярэджвае, да чаго можа прывесці фашызм, які паступова ў Германіі ўзімаў сваю галаву.

З празаічных твораў М. Кульбака, як ужо гаварылася, сучаснаму чытачу вядомы яго роман "Зельманцы". І гэта невыпадкова. І В. Вольскі, і Р. Баумволь для перакладу выбралі лепшы твор пісьменніка. Што тычыцца раманаў "Месія сына Эфраіма" і "Панядзелак", дык у іх адчувальны рэлігійны і містычны погляд аўтара, а сам матэрыял належным чынам "незарганізаваны", над мастацкасцю нярэдка пераважае звычайнае абгрунтаванне той ці іншай пазіцыі.

Ёсць некаторыя пралікі і ў раманах "Зельманцы". Прычына з'яўлення іх хутэй за ўсё ў творчай маладосці М. Кульбака, калі талент сам па сабе яшчэ не ў стане кампенсавать адсутнасць мастакоўскага вопыту, хоць, праўда, яго М. Кульбак у многім набыў, працуючы над пяярэднімі раманами. Але, відаць, усё ж трэба і пагадзіцца з Р. Бярозкіным, які пра "Зельманцаў" сказаў так: "Слабасці рамана звязаны з засіллеманерамі, з тым, што яна нярэдка празмерна дыктуюць свае "умовы" расказу пра людзей і падзеі ў выніку — страта неспрэчных кантактаў паміж аўтарам і матэрыялам, паміж чытачом і аўтарам".

Хіба застаецца дадаць, што відочна і пэўная кампазіцыйная рыхласць твора, асабліва, калі суластавіць яго першую і другую кнігі. У прыватнасці, у другой знаходзіцца удакладненне асобных сюжэтных ліній з першай, не абшлось і без звычайных у такім разе паўтораў. А ў астатнім...

Мая парада тым, хто з раманаў не знаёмы, — вазьміце кнігу і прачытайце. Атрымаеце задавальненне, якое надаеце далёка не часта. "Зельманцы" — свайго роду энцыклапедыя ўрэйскага жыцця, узноўленая чалавекам неабываковым, але адначасова і пазбаўленым надання, як кажуць, сваё, кроўнае толькі ўзвышаць, паэтызаваць. Для М. Кульбака не гэта галоўнае. Для яго важней — праўда. І тут ён цудоўна працягвае традыцыі сваіх вялікіх

папярэднікаў — класікаў ўрэйскай літаратуры.

Наконт гэтага правільна сказаў С. Галкін: "Майсей Кульбак у большасці сваіх твораў народны, але не ў духу народнасці Шалом-Алейхема. Калі гаварыць пра літаратурнае сваяцтва, дык ён хутэй за ўсё блізі дзядулю ўрэйскай літаратуры Мэндэле Мойхер-Сфорыму: у яго больш сатыры, чым гумару, больш іроніі, чым спачування. А сціпласць гаворкі, удзельная вага слова, уся хватка — ад Мэндэле. Але гэта не значыць, што на творах Кульбака пячатка наследвання класіку".

І сапраўды: ў сваіх празаічных творах, асабліва ў раманах "Зельманцы" М. Кульбак ішоў да свайго жыццёвага і творчага вопыту, плённа выкарыстаўшы шматлікія і шматгадовыя назіранні над побытам роднага яму народа. Таму зельманцы (зельманцы ў дадзеным выпадку не як назва рамана) — сам эрэз жыцця ўрэйскага грамадства, калі на змену спакоўным традыцыям прыходзілі новыя рэаліі, а чалавек, з цяжкасцю і не адразу прывыкаючы да іх, вымушаны быў многае пераглядаць у самім сабе, пераасэнсоўваць у сваіх учынках і паводзінах.

Хоць з іроніяй, нязменным гумарам, а месцамі і з неспрэчаным сарказмам гаворыць пісьменнік пра сваіх герояў, але пры гэтым пастаянна прысутнічае яго любоў да "чалавека нізоў", да "чалавека прадмесця", як кажа Р. Бярозкін. Любоў, што праступае праз разуменне стану тых, хто, каб выжыць, выстаець, мусіў прыстасоўвацца да абставін і ўжо насуперак ім працягваць свой род:

"Адуць узаяў рэб Зелмелз?"

Сярод яго сям'і жыве паданне, быццам ён паходзіць з "глыбіні Расей". Але як бы там ні было, ён ужо тут ажаніўся з бабкай Басяй, якая тады яшчэ, відаць, была дзядушчынай і пасля гэтага пачала пладзіцца.

Бабка Бася, як кажуць, пладзілася без усякай меры, безупынна, з нейкім заўзятым запалам, і дзеці ў яе нараджаліся рослыя, чорныя, з шырокімі плячыма — сапраўдныя зельманцы. Пазней дзеці пераходзілі да рэб Зелмелз, гэта значыць, нянькай ён ім не быў, але, пачакаўшы трохі, аддаваў іх вучыцца на рамеснікаў.

Не паспелі агледзецца, як ужо і самі дзеці пачалі пладзіцца. Нявесткі былі рознай пладавітасці, і зяці розныя, але, нарэшце, суседзі павінны былі ачысціць ім месца на двары. Усе хаты былі бітком набіты жвавымі, чорнымі зельманчыкамі. Русыя трапляліся рэдка. І тое — больш сярод дзядучат. Пара рыжых хлопцаў з'явілася ўжо ў апошні час, у самыя апошнія гады. Як яны трапілі ў гэтую сям'ю, не высветлена да гэтага часу".

Крыху пазней М. Кульбак удакладняе: "... зельманец — прасты, як кавалак хлеба". Ды ад гэтай сваёй прастаты не сказаць каб зельманцам жылося лягчэй. А па той прычыне, што наўкола менш за ўсё знаходзілася гэтых прастых і адкрытых, а найбольш — хіжых, гатовых горла парваць іншым дзеля асабістай выгоды, дзеля ўласнага кавалака хлеба.

Пісьменнік застаецца нязменным рэалістам, праўдзіва паказваючы, як патрыярхальны быт

зельманцаў уступае ў супрацьстаянне з тым новым, што прынесла рэвалюцыя. А як гэта заўсёды і адбываецца ў час надзвычайных сацыяльных зрухаў, паражэнне церпяць слабейшыя. У дадзеным выпадку "слабейшыя" — самі зельманцы. Праўда, будзем справядлівымі, аўтар зусім не ідэалізуе іх, адсюль і пастаянны гумар, сатыра, іронія, пэўны сарказм. Аднак, высмейваючы цэмуру, забабонства, неўцтва, ён усё ж робіць гэта незласліва, гаворыць пра іх са спачуваннем, чаго, на жаль, чамусьці не змог убачыць у раманах С. Галкін.

Вось узор, так бы мовіць, кульбакоўскага гумару. "Хаечка дзядзкі Юды" і "сын дзядзкі Ічы" Бера пакахаліся. Больш ініцыятывы пры гэтым праявіла дзядушчына — найначай дзейнічала ў духу паслярэвалюцыйнай свабоды: "Хаечка раптам абхаліла яго сваімі тоўстымі, заўсёды змерзлымі рукамі за галаву і пачала цалаваць у губы, у нос, у шчокі. Вось што было далей.

Справа такім чынам высветлілася. Толькі некалькі дзюна было, што сталі яны на страшэнным марозе і цалаваліся без канца, без краю. Яшчэ больш: пазней нейкі пажылы чалавек праходзіў выпадкова па гэтай вуліцы, дык ён тут, на гэтым самым месцы, адмарозіў нагу".

Дарэчы, пра Бера ў раманах гаворыцца найперш у другой кнізе. Як-ніяк, а ён "новы чалавек"! А дагэтуль ваяваў на фронце. Ды яшчэ як ваяваў?! Ніяк не хацеў развітвацца з барацьбой. Нават выпадкова трапіўшы ў зельманскі двор, нядоўга затрымаўся: "Ён сеў есці вельмі заўята і глядзеў на стол". Дзядзка Юда плонуві і выйшаў. Бера пад'еў, надзеў боты і зноў пайшоў ваяваць". Цяпер жа Бера — міліцыянер, а пасля ідзе працаваць рабочым дзеля перавыхавання...

Менш пераканаўчыя ў раманах заключныя раздзелы. Але гэта калі падыходзіць да іх так, як у свой час асэнсоўвала іх крытыка, ды і, бадай, уліваючы тую задачу, што ставіў перад сабой пісьменнік. А ён, працуючы ў духу часу, прытрымліваючыся тагачасных ідэйных норм, імкнуўся паказаць, як у рэшце рэшт зельманскі двор, як увасабленне старога жыцця, перастае існаваць. На яго месцы ўзімаюць карпусы фабрыкі, а самі насельнікі атрымліваюць кватэры ад дзяржавы.

Ва ўсім гэтым відочна не псіхалагічная пераканаўчасць і глыбіня, а тая задаценнасць, калі аўтар вымушаны пісаць, як ад яго патрабавалася. Калі ж пра ўсё гэта чытаеш сёння, не пакідае пачуццё шакадарства, скрухі, што разам з зельманскім дваром адышла цэлая эпоха. Незваротна, назаўсёды.

Тым не менш, яна дайшла і да нас — дзядушчынаў раману М. Кульбака "Зельманцы". Дзякуючы іншым яго творах, якія, на жаль, даўно не перавыдаваліся і далёка не ўсе перакладзены на мову таго народа, сярод якога ён жыў і ніколі сярод яго не лічыў сябе чужым.

Ды, будзем верыць, што настануць лепшыя часіны. А пакуль яшчэ раз успомнім добрым словам цудоўнага пісьменніка Майсея Кульбака. Успомнім у дні яго 100-гадовага юбілею.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

БЕЛАРУСКАЯ АКАДЭМІЯ МУЗЫКІ

АБ'ЯЎЛЯЕ КОНКУРС

на замяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыка састава (для тых, хто мае мінскую прапіску):

- кафедра баяна-акардэона загадчык кафедры - 1 (узрост не старэй за 65 год)
- дацэнт - 1
- кафедра беларускай музыкі прафесар - 1
- кафедра драўляных духавых інструментаў дацэнт - 1
- ст. выкладчык - 1
- кафедра аркестравага дырыжывання дацэнт - 1
- кафедра струнных народных інструментаў дацэнт - 1

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы, згодна палажэнню аб конкурсах накіроўваць на імя рэктара на адрас:
 г. Мінск, Вул. Інтэрнацыянальная, 30.
 Даведкі па тэлефонах: 27-49-42
 26-06-70

Дзяржаўны камітэт па друку Рэспублікі Беларусь глыбока смуткуе з прычыны заўчаснай смерці пісьменніка, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі ПАРХУТЫ Яраслава Сільвестравіча і выказвае спачуванне родным і блізім нябожчыка.

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь глыбока смуткуе ў сувязі з напатакшым горам — смерцю заслужанай артысткі Беларусі, актрысы Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Коласа МЕЛЬДЗЮКОВАЙ Акцыйны Францаўны і выказвае спачуванне блізім, родным і калегам нябожчыцы.

Фонд садзеяння літаратуры і культуры "Палескі смутак" выказвае спачуванне члену праўлення фонда ЯРАМЧУКУ Аляксею Васільевічу ў сувязі з напатакшым яго горам — смерцю маці Юліі Андрэеўны.

Калектыў рэдакцыі часопіса "Беларусь" выказвае глыбокае спачуванне супрацоўніц рэдакцыі Алене МІЦКЕВІЧ з прычыны напатакшага яе гора — смерці маці.

"ВОРАГІ НАРОДА"

(Працяг. Пачатак на стар. 5)

Праверкай матэрыялаў выяўлена, што Казека раней распрацоўваўся па ліквідаванай аг(ентурнай) справе "Ворагі" як удзельнік контррэвалюцыйнай групы, якая існавала ў Вышэйшым педагагічным інстытуце ў г. Мінску. Казека вёў сярод студэнтаў а(н)ты(а)савецкую агітацыю.

Няхай Гаўрыіл матэрыяламі агентуры характарызуецца як чалавек антысавецкі настроены. У бытнасць яго вучобы ў Вышэйшым педагагічным інстытуце ў г. Мінску быў цесна звязаны з кіраўнікамі літаратурнага гуртка Германам (асуджаны). З Германам, на глебе антысавецкай дзейнасці, быў таксама звязаны студэнт Бачыла А. М.

Матэрыяламі, якія ёсць у агентурных распрацоўках "Арганізатары" і "Фашысты", устаноўлена, што Кандраценя Уладзімір быў цесна звязаны з выкрытым намі актыўным удзельнікам контррэвалюцыйнага нацыяналі-фашыскага падполля ў Беларусі Кузьмоў Чорным.

К. Чорны, знаходзячыся на свабодзе, набліжаў да сябе Кандраценю, апрацоўваў яго ў нацыяналісцкім накірунку, аказваў уплыў на яго творчасць, усяляк стараючыся прасоўваць Кандраценю на літаратурным фронце. На пленуме Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР (май 1938 г.) К. Чорны ў гэтых мэтах зрабіў даклад пра творчасць Кандрацені.

З Кандраценем быў звязаны на глебе агульнасці антысавецкіх поглядаў студэнт Мінскага педінстытута Грамовіч Іван. Пра Грамовіча вядома, што ён таксама быў цесна звязаны з выкрытым намі актыўным удзельнікам контррэвалюцыйнага нацыяналісцкага арганізацыю К. Чорным, неаднаразова бываў у яго на кватэры. Сам Чорны станоўча адлугкаўся аб літаратурных творах Кандрацені (апавесць "Каханне") і Грамовіча ("Чужы грунт").

Панчанка Пімен настроены антысавецкі,

рацей быў звязаны з выкрытым намі актыўным удзельнікам контррэвалюцыйнага нацыяналісцкага арганізацыю пісьменнікам М. Чаротам (асуджаны).

Матэрыялы, атрыманыя ад агентуры, паказваюць, што ўсе распрацоўваемыя па дадзенай справе асобы цесна звязаны паміж сабой, харыстаюцца вялікай падтрымкай і апекаваннем з боку тых, хто распрацоўваецца намі па агентурнай справе "Фашысты", удзельнікаў контррэвалюцыйнага нацыяналісцкага арганізацыю беларускіх пісьменнікаў — Бядулі, Броўкі і Глебкі. Гэта распрацоўваемая намі група маладых пісьменнікаў і студэнтаў складалася на глебе агульнасці антысавецкіх настрояў. Групуе вакол сябе студэнтаў педінстытута, сярод якіх праводзіць антысавецкую агітацыю. Удзельнікі групы выказваюць рэзкае незадавальненне праводзімымі мерапрыемствамі ВКП(б) і Савецкага ўрада, ідэалізуючы фашысцкі лад.

Пачынаючы з 1935—36 г., Казека, Няхай, Кандраценя, Грамовіч і інш., як маладыя аўтары, пачалі друкаваць у перыядычных выданнях БССР (часопісы "Польмя рэвалюцыі", "Одногодкі", газ. "Літаратура і мастацтва", "Чырвоная змена", "Піонер Беларусі" і інш.) свае першыя артыкулы, нарысы, апавяданні і пазмы.

Пад выглядам гутарак на літаратурныя тэмы гэтая група распрацоўваемых намі асоб перыядычна збіраецца ў г. Мінску на кватэрах Грамовіча і Кандрацені (інтэрнат педінстытута, пакоі NN 11 і 25), на кватэры крыніцы — "Палонскага" і радзей — у Калодзішчах Мінскага раёна (раён размяшчэння раёны РВ-10), на кватэры Няхая Гаўрыілы, дзе больш шчыра вядуць антысавецкія гутаркі на пытанніх знешняй і ўнутранай палітыкі СССР, асабліва пра палітыку ў вёсцы, ухваляючы літаратурныя творы нацыяналісцкага — Пушчы, Чарота, Зарэцкага (асуджаны),

Кузьмы Чорнага і інш.

Агент "Палонскі" паведаміў, што Няхай, Бачыла, Кандраценя, Панчанка, Казека дамовіліся дзейнічаць сумесна на літаратурным фронце, памагаючы адзін аднаму ў працягванні сваіх нацыяналісцкіх твораў.

Гэтыя асобы ў адной з гутарак прасілі ўдзельніка распрацоўкі Казеку (які друкуецца як літаратурны крытык) напісаць пра іх літаратурную дзейнасць у часопісе "Польмя рэвалюцыі" спецыяльны артыкул, які характарызаваў бы іх творчасць са станоўчага боку, выступаючы іх як лепшых маладых пісьменнікаў рэспублікі.

Паколькі па распрацоўцы "Арганізатары" працавала адна крыніца "Палонскі", намі былі прыняты меры для праверкі матэрыялаў агента "Палонскага" праз агентуру, якая працуе па аг(ентурнай) справе "Фашысты", "Баявы", "Грыгор'ева", "Пісьменнік", "Пятроў" (апошні адсеяны па загадзе НКУС N 00827), якія пацвердзілі аг(ентурныя) матэрыялы пра сувязь Кандрацені і Грамовіча з удзельнікам нацыяналісцкага арганізацыю Кузьмоў Чорным.

Народны камісар унутраных спраў БССР старшы маёр дзяржбяспекі

Л. Цанава

28 лютага 1939 г.

г. Мінск

Як бачым, чым далей, тым большая колькасць беларускіх літаратараў "распрацоўвалася" чэкісцкімі органамі. Сярод іх мы сустракаем ужо прозвішчы Э. Самуйлёнка, П. Броўкі і П. Глебкі, якія праходзілі па антысавецкай групе "Фашысты".

Цікава, што дакладную запіску Л. Цанава падлісаў 28 лютага 1939 г., а яшчэ 2 лютага таго ж года ў газетам рэспублікі быў апублікаваны Указ прэзідыума ЦВК СССР аб узнагароджанні сямі беларускіх пісьменнікаў, сярод якіх ордэны атрымалі і тыя, каго НКУС БССР "праводзіў" па справе "Фашысты": З. Бядуля — ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга, П. Броўка і П. Глебка — ордэны "Знак Пашаны". Так вырашылі ў Маскве, зразумела, на прадстаўленні бюро ЦК КП(б)Б, у якое ўваходзіў і нарком унутраных спраў. Тым не

менш, рашэнне, прынятае на самым высокім узроўні, як сцвярджаў Панамарэнка, з ведама і пры падтрымцы самога Сталіна, Цанава ніколі не засмучала. І хоць да гэтага часу былія наркомы ўнутраных спраў Берман і Наседкін, а таксама буйны чэкіст Ермалаў былі арыштаваны, пачатыя імі "справы" працягвалі ў рэспубліцы каціцца па ўжо наезджанай каляіне. У Сталіна з Панамарэнкам былі свае разлікі, у Берыі з Цанавай — свае "справы".

З абдымкаў наседкінска-цанаваўскіх "агентурных спраў" маладых беларускіх пісьменнікаў хутэй за ўсё выратаваў прызыў усіх пералічаных у дакладной запісцы на вайсковую службу восенню 1939 г. У радах Чырвонай Арміі і партызанскіх злучэннях яны прайшлі вайну ад першага да апошняга дня, змагаючыся з фашызмам на розных франтах. Трагічны лёс напатак У. Кандраценю. Як паведамляе даведнік "Беларускія пісьменнікі", ён на пачатку вайны трапіў у палон, уцёк, наладзіў сувязі з партызанамі, стварыў у Слуцку падпольную групу. Быў выданы правакатарам, і ў лютым 1943 г. у Слуцку пакараны смерцю.

Пасля вайны ўсе плячэра пісьменнікаў вярнуліся на Беларусь, працавалі ў рэдакцыях газет, часопісаў, выдавецтвах, у праўленні Саюза пісьменнікаў. Стварылі мастацкія творы, узбагацілі беларускую літаратуру. Ну, а Пімен Панчанка, з якім мы нядаўна развіталіся, стаў гонарам, славай беларускай літаратуры, народным паэтам Беларусі.

Сёння мы імкнемся, абіраючыся на архівы, сведчанні ацалелых вязняў ГУЛАГаў, іншыя крыніцы, зразумець прычыны трагедыі, што спасцігла наш народ у сярэдзіне 30-х гадоў. Не забудзем і тое, што жорны знішчальнай энкавдзійскай машыны спраўна круціліся і дзякуючы розным "Палонскім", "Баявым", "Пісьменнікам", "Грыгор'евым" і іншым правакатарам, на рахунку якіх нямала загубленых чалавечых жыццяў. У тым ліку і ў пісьменніцкай арганізацыі.

Р. ПЛАТОНАЎ,
доктар гістарычных навук.

КАЖУЦЬ, што старыя людзі не помняць, што было ўчора, але затое добра помняць, што было 60 ці 70 гадоў таму. Пэўна, яно гэтак і ёсць. Дзіўна толькі, што лепшае ў жыцці памяць трымае добра, а горшае забываецца хутчэй, выцесненае тым лепшым. Скажам, тыя самыя галадоўля і нястача неадступна крочылі разам з табой па жыцці, а — не хочацца іх успамінаць, ці што. Але калі гартуеш старонкі свайго жыцця і задаешся пытаннем, чаго было болей, дык, хоцькі-няхоцькі, відавочна робіцца, што майму пакаленню дасталася болей пакут, чым радасцей. І творчых засмучэнняў было таксама болей, чым радасцей, хоць, праўда, не так па сваёй віне, як па віне іншых, ад каго залежаў і твой уласны лёс, і лёс тваіх твораў.

Згадаецца даўняя ўжо мая работа (разам з іншымі маста-

будынак Акадэміі навук, дзе вялікая каланата так і засталася ні да чаго не прывязанай. Дом урада і Дом афіцэраў, праўда, вырашаны значна лепей. Здзейсніць на практыцы, у поўнай меры, усё, што было ў праекце, ніколі не ўдавалася, бо важна было "запусціць" у строй да нейкіх свят гэты аб'ект: як падарунак да чарговага з'езда партыі, як вялікую перамогу на фронце будаўніцтва аб'ектаў савецкай культуры. А недаробкі лічыліся дэталямі, якія можна ліквідаваць на хаду, а... можна і пакінуць назаўсёды без увагі.

Так вось і нішы ў фае засталіся без люстэркаў. Голья сцены наводзілі сум, выглядалі як нешта недарэчнае. У тэатры нечага не хапала.

У 1958 годзе на пасаду дырэктара тэатра оперы і балета заступіў Павел Лютаровіч, які да гэтага быў старшынёй Кіраў-

тэхналагічнай рэцэптурой. Вось гэты недагляд потым і вылез бокам: амаль на ўсіх роспісах праз нейкіх дзесяць гадоў фарба пачала асыпацца.

Забягаючы наперад, скажу, што гэта была яшчэ невялікая бяда — можна было б правесці рэстаўрацыю, калі б мастакі тэатра былі ў гэтым зацікаўлены і своечасова звярнулі б увагу адміністрацыі на стан роспісаў. А між тым, трэба адзначыць, што такіх роспісаў у Беларусі ніколі раней не было. Маю на ўвазе не толькі вялікія памеры роспісаў, хоць і гэта было зроблена ўпершыню. Галоўнай жа і самай цяжкай задачай было зрабіць менавіта манументальны твор, а не кніжную ілюстрацыю, не стракатую карцінку, трымаць колеравую гаму ў спакойнай і сціплай, як кажучы, пастэльнай палітры. Трэба было захаваць колеравыя прынцыпы

ў палоне натуралізму, — апошняе было самым рызыкаўным станам, бо не было ніякай практыкі ў насценных роспісах. Кожны з нас рабіў па два, а то і па тры варыянты эскізаў. Збіраліся разам і рабілі адзін аднаму заўвагі, адным словам, працавалі на карысць агульнай справе.

Трэба сказаць і пра тое, што, акрамя творчых цяжкасцей, былі яшчэ і фізічныя. Уяўляецца сабе рыштванне вышыней каля васьмі метраў, на якое трэба ўзлезці, папрацаваць гадзіну, спусціцца ўніз і паглядзець здаля, што атрымалася, прытым, што рыштванне займае ўбачыць усю паверхню роспісу. Зноў узлезці на зыбкае рыштванне, і зноў працаваць над тым, што здавалася зніз надта аморфным. І гэтак увесь працоўны дзень, усю зіму ў

да такой з'явы, якую не назавеш другараднай, — у тэатры з'явілася шэсць роспісаў? Пра іх ніхто не сказаў ні слова — ні добрага, ні благага. Мо таму, што ў Мінску ў тыя часы амаль не было прафесійнай мастацкай крытыкі. А калі сёй-той нешта і пісаў, дык з аглядаю на ЦК партыі, з аглядаю на тое, што скажучы "куратары" з аддзела агітацыі і прапаганды. Менавіта яны вызначалі, як пісаць, пра каго пісаць і што пісаць. Тагачасныя пісакі адносна гэтага бясконца раіліся па тэлефоне і выконвалі парадкі зверху няўхільна.

У нейкім даведніку сёе-тое, памятаю, чытаў пра нашы роспісы (пісаў, здаецца, Барышаў), але не знайшоў там ні свайго прозвішча, ні назвы свайго пано "Князь-возера". Што ж, такое замоўчванне бачыць мне было не ўпершыню: я ж — "акупант", чалавек, які быў пад акупацыяй, хай і не па сваёй волі, але ж застаўся, не эвакуіраваўся, дык, мабыць, супрацоўнічаў з немцамі, лепш пра яго не пісаць нічога. І — не пісалі.

У сувязі з гэтым успамінаецца і другая падобная прырасць. Напярэдадні 30-й гадавіны заснавання БССР у Маскву на выстаўку былі адпраўлены работы мастакоў, што былі ў акупацыі, самі ж мастакам забаранілі суправаджаць свае працы. Тады дзве мае карціны — "Даламога Масквы партызанам" і "Партызаны ў разведцы" — экспанаваліся на Кузнецкім мосце, а я мусіў сядзець у Мінску. На той выставе, дарэчы, большасць карцін была зроблена мастакамі, што сербанулі гора акупацыі. І вось такое пакаранне — ад сваіх. За што?

Аднак жа — вернемся да роспісаў у оперным тэатры. Сёння іх няма там. Няма ўжо даўно. Іх, усе шэсць, зафарбавалі гадоў 15 назад, калі не больш.

Памятаю, галоўны мастак мастацкага фонду Уладзімір Басалыга кажа мне: "Яўген Мікалаевіч, выступіце з пратэстам супраць вандалізму — знішчэння шасці пано ў тэатры оперы і балета". А я ў адказ яму: "Перад кім пратэставаць?" А Басалыга і сам не ведае, перад кім. І хто, кажу, мяне паслухае? Мо Яўген Зайцаў, народны мастак БССР, член, нават ветэран партыі, пашукае вінаватых? Яму, кажу, больш зручна гэта зрабіць. А Басалыга адказвае: "Зайцаў не рашыцца, хоць і ведае, хто гэта зрабіў, не захоча ён псаваць адносіны з работнікамі ЦК КПБ".

Я ўсё ж узяў фотаздымкі роспісаў нябожчыка М. Блішча "Дэман" і свайго "Князь-возера" і пайшоў да намесніка міністра культуры А. Ваніцкага. І што? Ён, ці бачыце, не ведае, каго вініць, не ведае нават, што адбылася такая дзікунская акцыя. Ён выклікаў да сябе супрацоўніка міністэрства, даручыў яму разабрацца, што здарылася. Звярнуўся да галоўнага мастака тэатра оперы і балета Яўгена Ждана. Той адказаў мне, што рэстаўрацыю пано нельга рабіць, бо яны... зафарбаваны водаэмulsionнай фарбай.

Адным словам, у Міністэрстве культуры шмат адказных работнікаў, але ў дадзеным выпадку браць на сябе адказнасць ніхто не хацеў. І тады я думаў і цяпер думаю, што ніколі мы не знойдзем таго, хто аддаў распараджэнне ўчыніць варварства, хоць ён меў пасаду і прозвішча: пры калектыўным кіраўніцтве адказчыка няма.

І ўсё ж такі — якая мэта была ў знішчэнні твораў шасці беларускіх мастакоў? Няўжо дзеля таго, каб, зафарбававшы адны творы, павесіць (ужо не намаляваць) на іх другія? А як жа надоўга?

Ды, зрэшты, гэта ўжо зусім іншыя пытанні. Я ж меў на мэце проста падзяліцца згадкамі пра тое, як мы распісалі тэатральнае фае і пра лёс тых нашых роспісаў...

Яўген ЦІХАНОВІЧ

ПАРАШЫЛІ І... ЗАФАРБАВАЛІ

камі) у тэатры оперы і балета...

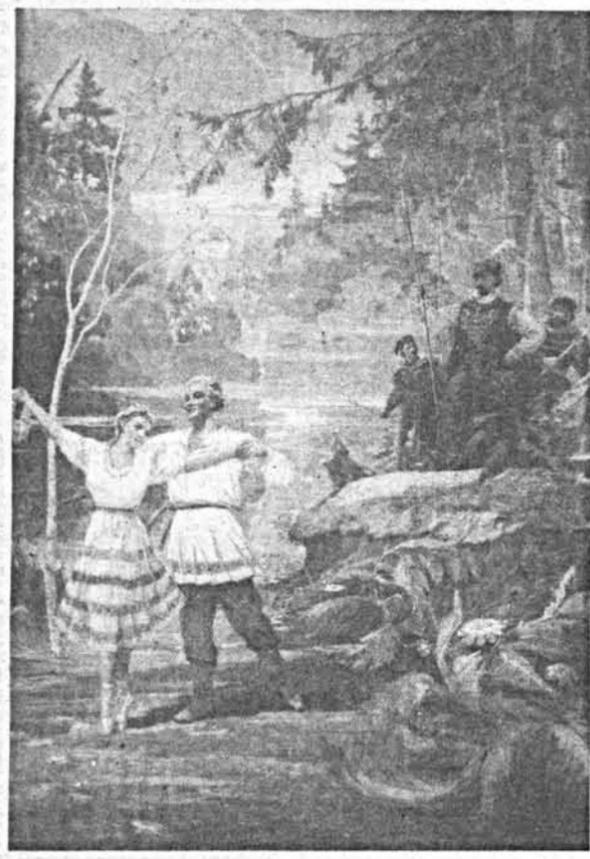
У гэтым тэатры па праекце архітэктара Лангбарда было запланавана ў трох гасцёўнях размясціць па два вялікія люстэркі — каб ілюзорна павялічыць прастору фае. Але так сталася, што нішы памерам шэсць метраў на чатыры так і засталіся без люстэркаў, як і шмат чаго іншага не было зроблена ў аздабленні будынка. Напрыклад, па ўсім перыметры тэатра павінны былі быць скульптуры, павінны былі быць абліцаваны шліфаваным гранітам усе чатыры ўваходы ў тэатр, а барабан — керамічнаю пліткаю. Дзеля чаго, наогул, быў патрэбны гэты пустацелы барабан, які ўзімку з'яўляўся адно накіпцелым снегу, і вельмі дорага каштавала штогод яго ачыстка? Зрэшты, аўтар, здаецца, ажно занадта дбаў аб манументальнасці будынка, што было данай модзе. Тады, у гады першых сталінскіх пяцігодак, гналі колькасць, а аб якасці мала хто турбаваўся — важна было пусціць пыл у вочы і адхапіць "Сталінскую прэмію".

Я ўжо неаднойчы гаварыў аб тым, што архітэктар Лангбард меў ці не манопольнае права на аўтарства праектаў самых важных збудаванняў у Мінску. Згадаем Дом урада, будынак Акадэміі навук, тэатр оперы і балета, Дома афіцэраў... Аўтар рабіў вельмі прыгожыя праекты на паперы, дзе нават дрэвы з'яўляліся элементамі архітэктуры, але ў жыцці, на жаль, так атрымлівалася не заўсёды. Зірніце, скажам, на

ніцтва па справах мастацтва пры Савеце народных камісараў БССР. Ён ведаў літаральна ўсіх мастакоў, вельмі любіў выяўленчае мастацтва, заўсёды прымаў удзел у абмеркаваннях мастацкіх выставак, цікавіўся гісторыяй мастацтваў.

Менавіта П. Лютаровіч запрасіў групу мастакоў прыняць удзел у афармленні тых пустых фае, у якіх, як я ўжо казаў, было па дзве нішы памерам 6 метраў у вышыню і 4 метры ў шырыню. Тэмы размяркоўваліся так: Іван Ахрэмыч — сюжэт на тэму оперы "Садко", Ісак Давідовіч — опера "Дзяўчына з Палесся", Натан Воранаў — балет "Лебядзінае возера", Міхась Блішч — опера "Дэман", Яўген Зайцаў — опера "Яўгенія Анегін", а я — балет "Князь-возера". Мы павінны былі выканаць роспісы тэмпернымі фарбамі (вельмі моцнымі, разлічанымі на доўгія гады). П. Лютаровіч сам адбіраў мастакоў дзеля гэтае работы, лепшых, на яго думку, майстроў у жанры манументальных фрэсак ці роспісаў тэмпернымі фарбамі. Мы пагадзіліся трымацца адзінай манеры кампазіцыі, а што тычылася колеравай палітры, дык яна залежала ад зместу і формы оперы ці балета.

Некаторыя мастакі зайздросцілі нам, прэтэндавалі на наша месца, імкнуліся быць хоць бы "напарнікамі". І гэта ўсё ў час, калі ішла грунтоўка паверхні сцяны пад роспісы. У выніку мы не змаглі прасачыць, каб гэтая праца была выканана дасканала, у адпаведнасці з

фрэскавага жывапісу — гэта значыць, не ламаць паверхню сцяны перспектываю, будаваць кампазіцыю па плямах без перавагі адной над другімі. Абагульняць і стылізаваць дэталі так, каб не перайсці парог да абстрактнай, але і не апынуцца

1958 годзе. Харчаваліся ў тэатральным буфэце, каб не траціць час на хадзьбу дахаты. Буфетам карысталіся толькі артысты, ну і мы з імі. У той час не ўсё было добра з харчаваннем — вырочалі сталюкі, буфеты зачынены на тыпу. Артыстаў тэатра мы неўзабаве ведалі ўсіх. І не толькі дзякуючы сумесным абедам. Яшчэ і таму, што ўдзень адбываліся рэпетыцыі, і мы бачылі іх у "дзеле", а часта і самі яны заходзілі да нас, каб паглядзець, што і як мы робім.

Мне асабіста паіравалі артысты балета Аляксандра Нікалаева і Сямён Дрэчын. Гэта давала мне магчымасць спазнаць танцавальныя рухі, зафіксаваць тыя з іх, дзе і дынаміка і статыка былі б у згодзе між сабою.

Зараз гляджу на фотаздымкі свайго роспісу "Князь-возера". Маладыя, прыгожыя Нікалаева і Дрэчын у беларускіх народных строях васьць-васьць пусцяцца ў танец. І душа мкне туды, у той ужо далёкі час, калі ўсё было маладое: і тэатр, і артысты, і мастакі, і беларуская опера, і нацыянальны балет. Ну а як аднеслася крытыка

Марцін КОЎЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

У Баранавічах забаранілі семкі: гандлююць імі пенсіянеркі, да бабулек ці не чарга, куды ні ступіш — лузга, з семкамі людзі нахабней, што тут прывабна! Згодны з бацькамі горада. Але ўсё так дорага, не заганіш людзею ў шарэнгі, адсюль усе мітрэнгі. І што гэта за сістэма, калі мацней за яе семкі!

У апошні міг верабей вырваўся ў ката з кіпцюроў, і

кот ці не цэлы дзень хадзіў прымаць. Убачыце такога ката, ведайце — верабі вінаватыя.

● — Кругом адна нішчыніца, і робім — не атрымліваем, і не робім — не атрымліваем. — Не тое, браце, галоўнае, галоўнае, што мы не беспрацоўныя, што нас, калі трэба цэнтру, клічыць на рэфэрэндумы, і мы, хоць каго і не знаём, рашаем і выбіраем.

— Ну як тут не чухаць патыліцу, нішчыніца, кажу, нішчыніца.

● — Прабачце, — сказала афіцыянтка, — прыйшлі бандыты, вунь тыя, у скуры, яны — пачэсная кліентура і абслугоўваюцца без чаргі... Што бандыты — папрывыкалі, што ў скуры — таксама нармальна, а што без чаргі — не разумеем, гэта ж наша, дэпутаткая прывілея!

ЛІМ ЛІТАРАТУРАМІСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
Міністэрства культуры
і друку Рэспублікі
Беларусь; калектыў
рэдакцыі газеты
"Літаратура і мастацтва"

Выходзіць з 1932 года

Газеты рэдагавалі:

Х. Дунец	(1932-35)
І. Гурскі	(1935-41)
А. Куляшоў	(1945-46)
М. Горцаў	(1947-49)
П. Каваляў	(1949-50)
В. Вітка	(1951-57)
М. Ткачоў	(1957-59)
Я. Шарахоўскі	(1959-61)
Н. Пашкевіч	(1961-69)
Л. Прокша	(1969-72)
Х. Жычка	(1972-76)
А. Асіпенка	(1976-80)
А. Жук	(1980-86)
А. Вяцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар
Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Міхась ЗАМСКІ,
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Жана ЛАШКЕВІЧ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Барыс ПЯТРОВІЧ —
першы намеснік
галоўнага рэдактара,
Юрась СВІРКА,
Віктар ШНІП —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —
332-461
намеснікі галоўнага рэдактара — 332-525, 331-985
аддзелы:
публіцыстыкі — 332-525
пісьмаў і грамадскай думкі — 331-985
літаратурнага жыцця — 332-462
крытыкі і бібліяграфіі — 332-204
паэзіі і прозы — 332-204
музыкі — 332-153
тэатра, кіно і тэлебачання — 332-153
выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў — 332-462
навін — 332-462
мастацкага афармлення — 332-204
фотакарэспандэнт — 332-462
бухгалтэрыя — 268-640

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".

Рукпісаў рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
кам'ютэрнага цэнтру
тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня
"Беларускі Дом друку"
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 7315.
Нумар падпісаны 4.4.1996 г.
Заказ 1711/Г

П 123456789 10 11 12
М 123456789 10 11 12